

Zdravotně
sociální fakulta
Faculty of Health
and Social Studies

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Zdravotně sociální fakulta

Katedra sociální práce

Diplomová práce

Sociální poradenství v rodině při rozvodu

Vypracoval: Bc. Jana Uhlíková

Vedoucí práce: Mgr. Bohdana Břízová, Ph.D.

České Budějovice 2015

Abstrakt

Ke zvolení tématu diplomové práce mě vedla skutečnost, že v posledních letech dochází k velkému počtu rozvodů. Tento fakt dokazují údaje Českého statistického úřadu, ze kterých vyplývá, že se rozvádí každé druhé manželství.

Příčiny nelze jednoznačně určit, neboť toto rozhodnutí ovlivňuje mnoho faktorů. Patří mezi ně rostoucí tempo společenských změn, odlišný pohled na řešení problémů a na život, krize partnerů, která vyvolá hluboký a trvalý nesoulad mezi nimi a mnohé další. Rodinné soužití vyžaduje u dospělých partnerů koordinaci v postojích a hodnotách a také jistou emoční inteligenci a komunikační schopnosti. Pakliže tyto předpoklady chybí, tak je konec partnerského soužití předvídatelný a dochází k rozvodu.

Rozvod je pro všechny zúčastněné bolestivou záležitostí. Zasahuje do široké oblasti života a důsledky zanechává na dospělých i dětech (v případě rozvodu, kde se za dobu manželství narodily děti). Pokud je rodinná situace natolik vyhrocená a jen těžko se hledá kompromisní řešení problému, je možno využít instituce či zařízení, která nabízí služby sociálního poradenství poskytované na základě zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, v platném znění. Sociální poradenství rozlišujeme na základní a odborné. V případě rozvodu se jedná o využití odborného sociálního poradenství a lze je vyhledat například v poradnách pro manželství, rodinu a mezilidské vztahy, které mají tuto službu řádně registrovanou. Do jaké míry jsou tyto služby využívány, bylo předmětem výzkumu v této diplomové práci.

Cílem práce bylo zjistit, zda rodiny v rozvodovém řízení využívají k řešení své situace také sociální poradenství, a s jakým výsledkem.

Pro splnění výše uvedeného cíle byly zvoleny tři výzkumné otázky:

1. Z jakého zdroje jsou rodiny informovány o možnosti využití sociálního poradenství?
2. Jakým způsobem pomáhá využití sociálního poradenství řešení životní situace rozvádějícím se rodinám?
3. Co přináší rodinám využití sociálního poradenství?

Pro zjištění potřebných informací byla zvolena strategie kvalitativního výzkumu a zvolena metoda dotazování. Využito bylo dvou technik – dotazníku s uzavřenými otázkami a techniky hloubkového rozhovoru s vybranými respondenty.

Výzkum byl rozdělen na dvě fáze. V první fázi bylo použito dotazníku s uzavřenými otázkami, neboť bylo potřeba zjistit, které z rozvádějících se rodin využily při rozvodu služby sociálního poradenství. V této fázi byl základní výzkumný soubor S1 tvořen zástupci, kteří prošli rozvodovým řízením. Celkem se jednalo o 47 oslovených respondentů, kteří byli vybráni na základě metody snowball sampling, kdy dotazovaný, který je tazatelem vybrán, doporučuje další respondenty splňující podmínky výzkumu a všech 47 respondentů s vyplněním dotazníku souhlasilo.

Ve druhé fázi výzkumu byly uskutečněny rozhovory s respondenty tvořícími výběrový soubor S2. Byli do něj zařazeni dotazovaní na základě kvótního výběru v případě, že na první položenou otázku dotazníku odpověděli ANO. Otázka zněla: „*Navštívili jste v době řešení rozvodu nějakou instituci nabízející sociální poradenství – státní, občanskou, právní či jinou poradnu, abyste se informovali o možném řešení vaší situace?*“ Tento výběrový soubor byl tvořen 5 respondenty. Rozhovory byly doslovně přepsány do záznamového archu a zjištěné informace byly dále tříděny podle předem daných otázek či okruhů, které vycházely z výzkumných otázek, analyzovány a porovnávány s odpověďmi ostatních respondentů.

Smyslem této práce bylo na základě provedeného výzkumu ukázat, zda a do jaké míry jsou služby sociálního poradenství využívány, jaké možnosti poskytují a co přináší lidem, kteří tyto služby využili.

Z výsledků jasně vyplynulo, že využití těchto služeb je limitováno tím, že značná část rozvádějících se rodin nevyhledá z nejrůznějších důvodů tuto pomoc. Naopak v případě respondentů, kteří službu sociálního poradenství vyhledali, jim tato pomoc byla přínosem při řešení jejich problému a v mnohém i rozvod usnadnila.

Klíčová slova: rodina, funkce rodiny, rozvod manželství, důsledky rozvodu, příčiny rozvodu, sociální poradenství, sociální služba, sociální pracovník

Abstract

My choice of dissertation subject was influenced by the fact that there is an increasing number of divorces in recent years. This fact is supported by data from the Czech Statistical Office, which imply that every second marriage ends in divorce.

It is impossible to define a clear-cut cause of the trend, because the decision to get divorced is influenced by many factors. These include the increasing pace of social changes, different approaches to problem-solving and to life in general, a specific argument between the partners that leads to a deep and lasting disharmony between them and many others. The co-existence of adult partners within a family unit requires an agreement in their attitudes and values, as well as a certain level of emotional intelligence and communication abilities. In the absence of these, the demise of the partners' coexistence is predictable and divorce follows.

A divorce is a painful matter for all those involved. It influences broad areas of everyday life and has consequences for the adults as well as for the children (in the case of a divorce where children were born during the marriage). When the family situation is so unsettled that a compromise is difficult to find, it is possible to use an institution or a facility, which can offer social counselling according to law no. 108/2006 of the Collection of Laws on social services, in full wording. We differentiate between basic and professional social counselling. In the case of divorce, professional counselling is appropriate and can be accessed for example via counselling units for families, marriages and interpersonal relations which have this service properly registered within their remit. The extent of the use of these services was the research subject of this dissertation.

The aim of this dissertation was to ascertain if families going through a divorce are accessing social counselling to resolve their situation and with what effect.

To accomplish the stated aim, three investigative questions were chosen.

1. From what sources are the families informed about the possibility to take advantage of social counselling?

2. How does taking advantage of social counselling help families undergoing a divorce to resolve the life situation?
3. What do the families gain as a result of taking advantage of social counselling?

A qualitative research strategy was chosen to collect the necessary information, using a survey method. Two techniques were used – firstly the questionnaire containing closed questions and secondly the technique of in-depth interviews of selected respondents.

The research was split into two phases. During the first phase a questionnaire with closed questions was used to establish which of the families took advantage of social counselling during divorce. During this phase the basic research set S1 was formed by the subset of respondents that went through divorce. This totalled 47 respondents chosen by the “snowball sampling” method. Using this method the chosen subject recommends further respondents that fulfil the conditions of the research. All 47 respondents agreed to fill in the questionnaire.

The second phase of the research involved interviews with respondents forming the selective subset S2. This subset was created using quota selection from respondents who answered YES to the first question of the questionnaire. The question read: *“Did you visit an institution offering social counselling during the resolution of the divorce – state, civil, legal or other advisory unit - to enquire about possible solutions to your situation?”* This select set was formed by 5 respondents.

The interviews were transcribed into a recording form and the gathered data was further classified based on predefined questions or areas of the research enquiry, followed by analysis and comparison with the answers of other respondents.

The purpose of this dissertation was to show, based on research carried out, if and to what extent the service of social counselling is used, which opportunities it offers and how it benefits the people taking advantage of these services.

It was clear from the results, that the utilisation of these services is limited by the fact that a significant number of divorcing families, for whatever reason, does not look for this help. Conversely, the respondents that used social counselling benefited from

this service whilst solving problems associated with their divorce, often simplifying the process.

Keywords: family, family function, divorce of the marriage, consequences of divorce, causes of divorce, social counselling, social services, social employee

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 18. 5. 2015

Bc. Jana Uhlíková

Poděkování

Velice děkuji vedoucí práce paní Mgr. Bohdaně Břízové, Ph.D., která svými připomínkami, vstřícností a věnovaným časem významně přispěla ke zpracování diplomové práce.

Poděkování náleží velkou měrou také mým blízkým za pochopení, trpělivost a podporu v průběhu celého studia.

Obsah

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	11
ÚVOD.....	12
1 SOUČASNÝ STAV	14
1.1 Rodina.....	14
1.1.1 Definice rodiny	15
1.1.2 Funkce rodiny	18
1.2 Rozvod manželství.....	19
1.2.1 Pohled na historii rozvodu	20
1.2.2 Příčiny rozvodu	22
1.2.3 Důsledky rozvodu	24
1.2.4 Typy rozvodů.....	29
1.2.5 Rozvod manželství v případě nezletilých dětí	31
1.2.6 Právní úprava rozvodu manželství.....	33
1.2.7 Řízení o rozvod manželství.....	34
1.2.8 Statistika rozvodů	34
1.3 Sociální poradenství.....	40
1.3.1 Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách	40
1.3.2 Poskytované služby sociálního poradenství	41
1.3.3 Výkon povolání sociálního pracovníka	43
1.3.4 Zásady poskytování sociálního poradenství	44
1.3.5 Instituce poskytující sociálního poradenství.....	46
2 CÍL PRÁCE.....	47
2.1 Cíl práce.....	47

2.2	Výzkumné otázky	47
3	METODIKA.....	48
3.1	Použitá metoda a techniky sběru dat.....	48
3.2	Charakteristika výzkumného souboru	49
3.3	Realizace výzkumu	50
3.4	Způsob zpracování výsledků	52
4	VÝSLEDKY VLASTNÍHO KVALITATIVNÍHO VÝZKUMU.....	53
4.1	Výsledky dotazníkového šetření	53
	4.1.1 Výsledky odpovědí respondentů s využitím sociálního poradenství při rozvodu	54
	4.1.2 Výsledky odpovědí respondentů bez využití sociálního poradenství při rozvodu	56
4.2	Výsledky hloubkových rozhovorů.....	58
	4.2.1 Respondenti – základní údaje o rodinách	58
	4.2.2 Vyhodnocení rozhovorů	61
5	DISKUSE.....	72
6	ZÁVĚR	79
7	SEZNAM INFORMAČNÍCH ZDROJŮ	81
	PŘÍLOHY.....	85
	SEZNAM TABULEK A GRAFŮ.....	88

Seznam použitých zkratk

ČSÚ	Český statistický úřad
NOZ	Nový občanský zákoník
R1	respondent 1
R2	respondent 2
R3	respondent 3
R4	respondent 4
R5	respondent 5
S1	základní soubor
S2	výběrový soubor
SPOD	sociálně právní ochrana dětí

Úvod

V současné době končí každé druhé uzavřené manželství rozvodem partnerů. S tímto řešením rodinných konfliktů se setkáváme ve svém okolí často a potvrzují to i údaje zveřejňované Českým statistickým úřadem, kdy výpočet úhrnné rozvodovosti vychází z třídění počtu rozvodů v daném roce podle délky trvání manželství, které jsou dávány do poměru s výchozími počty sňatků. Z velké části se jedná o rodiny, ve kterých se za dobu manželství, či již před jeho uzavřením, narodily děti. Změna rodinného statutu ovlivňuje převážně je, neboť jsou při řešení vztahových konfliktů svých rodičů „obětmi“. To se projevuje tím, že ve většině případů má na ně dopad následná neúplná rodina.

Výše uvedené je také důvodem, proč jsem se rozhodla věnovat se ve své diplomové práci tématu rozvodů. Při rozvodových otázkách využívají rodiny zejména služeb právníků, ale mohou také navíc využít služeb sociálního poradenství a na tuto oblast jsem se ve své diplomové práci zaměřila.

Ukončení manželství s sebou přináší mnoho změn a dotýká se více oblastí života a to zejména ekonomické, sociální a vztahové. Při řešení zátěžové situace rodiny je vhodné zkusit nalézt možnost, jak se alespoň s nepříjemnou událostí lépe vyrovnat či ukončit spor s menšími následky.

Pro zmírnění důsledků, poskytnutí rad, zhodnocení situace či případnému zabránění řešení rodinného konfliktu konečným řešením – rozvodem, mohou pomoci instituce či zařízení, která sociální poradenství poskytují. Sociální poradenství jako služba je definováno v zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, v platném znění. Dle této legislativní úpravy rozlišujeme sociální poradenství na základní a odborné. Otázkou rozvodové situace se zabývá odborné sociální poradenství, neboť je poskytováno specialisty z řad psychologů, psychologů-manželských poradců či sociálních pracovníků, kteří musí splňovat danou odbornost a takto vedené konzultace jsou poskytovány bezplatně.

Důležité je si uvědomit, že ne každý člověk potřebuje svůj problém řešit „veřejně“ za pomoci jiných. Touto prací bych chtěla poukázat na skutečnost, kolik populace

využilo možnosti sociálního poradenství, v čem byla případná konzultace přínosná či naopak nepomohla rozřešit daný problém. Dále mě zajímalo, jaká oblast problémů byla při poskytování sociálního poradenství stěžejní a kolikrát bylo nutno poradnu navštívit. Důležité bylo i zjištění, jaká konkrétní poradna je využívána.

Každý případ rozchodu je specifický. Nelze jednotně určit příčiny rozvratu vztahů a to, jaký vliv má tato skutečnost na všechny zúčastněné. Výsledky výzkumu zpracované v této diplomové práci můžou danou problematiku z hlediska využití sociálního poradenství více objasnit.

1 Současný stav

Rodina byla vždy tradiční forma uspořádání lidí ve společnosti, která dávala a dává svým členům jistotu, bezpečí, sounáležitost, lásku....

Dlouhou dobu se mluví o krizi rodiny, jejíž příčina není jednoznačná. Původní pojetí této instituce ztratilo svoji váhu, dochází ke vztahovým problémům, které jsou často řešeny rozvodem. Ukončení manželství s sebou přináší nejen vliv na děti (hovoříme-li o rodině úplné), ale důsledky změny rodinného statutu se také projevují v celé společnosti.

Možností, jak zabránit tomuto konečnému řešení, či v případě definitivního rozhodnutí zúčastněných alespoň zmírnění důsledků rozvodu, je využití služeb sociálního poradenství.

1.1 Rodina

Pod pojmem rodina je potřeba i uvědomit, jak píše Šulová (2006), že stojí v popředí zájmu řady vědních disciplín (např. demografie, sociologie, psychologie). Popisujeme-li ji, vždy se jedná o proměnlivý systém nebo strukturu. Rodina se v historickém smyslu mění – jiná byla v 19. století, jiná v době našich pradědů ve 20. století, jiná je ta naše a rozdílná bude u našich dětí (Šulová, 2006).

Instituce rodiny je dle Holé a Westphalové (2014) ovlivňována a formována společností a prošla řadou proměn během dějinného vývoje. Změnilo se postavení rodiny. Rozdíly mezi původní rodinou tradiční a rodinou moderní společnosti se v mnoha ohledech liší. K výrazným změnám došlo ve druhé polovině 20. století (Holá, Westphalová, 2014).

Dle Reichela (2008) je rodina chápána jako nejpůvodnější, nejpřirozenější a nejdůležitější lidská skupina a instituce. Dále jako ekonomická jednotka a základní stavební prvek sociálních struktur.

Nemůžeme opominout ani rámec legislativní, kdy rodina je pod ochranou zákona, jak je uvedeno v Listině základních práv a svobod (1993). Dle ní je povinností rodičů péče o děti a jejich výchovu, přičemž rodiče, kteří o dítě pečují, mají právo na pomoc státu.

Co se týče dětí, tak je rodina prvním modelem společnosti, jak uvádí Krebs (2010), se kterým se setkává a je tím determinován jeho další rozvoj a vytváření vztahu k ostatním osobám či společenským skupinám. Také je východiskem přenosů specifickým modelů chování při budování dalších vztahů ve společnosti. Pro celou společnost má rodina významný přínos – pro civilizační, mravní i kulturní úroveň (Krebs, 2010).

1.1.1 Definice rodiny

Pokud hovoříme o rodině, tak jak již uváděl před lety Matoušek (1997), máme sklon si představovat tzv. úplnou nukleární rodinu (otce, matku a děti). Většina lidí žije v přesvědčení, že takto vypadá většina rodin, ale opak je pravdou.

S podobným názorem se setkáváme v minulosti i u Giddense (1999), který tvrdí, že se rodina v západní společnosti vyznačuje následujícími vlastnostmi:

- je monogamní, což je dáno zákonem. Ovšem k vysoké rozvodovosti lze tento model spíše považovat za monogamii sériovou, což znamená, že jedinec může vystřídat za život několik manželských partnerů, nikoli současně (týká se ovšem postavení zákonného manžela či manželky, nikoli sexuální praxe, neboť značné procento osob má i mimomanželské sexuální styky);
- manželství vychází z představy romantické lásky – dominuje citový individualismus. Předpokladem je, že vzájemná osobní přitažlivost a souhra obou partnerů je podmínkou pro uzavření sňatku. Romantická láska je spíše považována za přirozenou součást lidské existence, než specifický produkt moderní doby. Ovšem skutečnost může být odlišná od představ a očekávání

v podobě uspokojení manželství, která mohou zůstat nesplněna, se odráží ve stále vyšší rozvodovosti;

- rodina je obvykle patrilinéární a neolokální. Patrilinearita znamená, že děti dostávají jméno po otci a i majetek se většinou dědí v linii mužské. Oproti tomu matrilinearita znamená opak – jméno i majetek se dědí „po přeslici“. Neolokalita spočívá v tom, že se nově vytvořený manželský pár stěhuje do nové domácnosti, na jiné místo. Opakem je pak matrilokalita, kdy se novomanželé usazují blízko nevěstiny rodičů;
- rodina má nukleární charakter, to znamená, že typickou domácnost tvoří otec, matka a jejich děti (neznamená to však, že by byla rodina úplně izolována od ostatního příbuzenstva). Všude rodina nukleárního typu nepřevládá. V některých kulturách je stále normou rozšířená rodina a jsou zachovány tradiční formy rodinného života.

O rodině nukleární hovoří v dnešní době i Reichel (2008), kdy do ní zahrnuje co do velikosti skupinu malou, jejímž charakteristickým rysem je soužití otce, matky a potomstva. Jedná se o soužití osob, kteří mezi sebou sdílejí svazky pokrevní (rodiče a děti, sourozenci) a nepokrevní (manželé, sexuální partneři). Dále do nukleární rodiny řadí autor i rodinu neúplnou, vzniklou rozvodem, smrtí jednoho z rodičů nebo se jedná o svobodnou matku s dětmi. Hovoří i o rodině rozšířené, širší, do které patří příbuzenstvo ze strany rodičů (Reichel, 2008).

Rodina představuje instituci, která je formována civilizací, kulturou i společností. Dle Matouška a Pazlarové (2010) platí tradiční pojmenování, že rodina je základ společnosti, má ovšem v každé společnosti jiný význam. Rodina je hlavním činitelem socializace ve všech známých společnostech (Matoušek, Pazlarová, 2010).

Co se týče definic, tak dodnes jsou, dle Matouška a Pazlarové (2010), používané takové, které se opírají o příbuzenství vzniklé sňatkem či narozením vlastních dětí. V současné době bychom v našem typu společnosti měli hovořit spíše o rodinném soužití lidí, jehož jádrem je citová vazba mezi nimi. Tato vazba, kde významnou roli hraje sexualita osvobozená od reprodukční funkce díky antikoncepčním technikám, je sice podporována danými způsoby komunikace a rituály, nicméně nedokáže odolat

negativní emocionální bilanci jednoho z partnerů. Sňatek pak nepředstavuje dostatečnou záruku trvalého soužití (Matoušek, Pazlarová, 2010).

Rodičovství je poutem rodinného soužití, v němž žije alespoň jeden dospělý s dítětem. Toto rodičovské pouto lze považovat za významnější než partnerství, neboť jej nelze zrušit (pokud nepřihlížíme k souhlasu s adopcí). Rodinnou domácností můžeme označit fakt, kdy spolu lidé sdílejí společnou domácnost. Tradiční pojem rodina tak nutně dostává široký význam, což povvrzuje poznatek Matouška a Pazlarové (2010, str. 56) „*V současnosti v zemích patřících do naší civilizace souběžně existuje množství forem rodinného soužití zahrnující všechny myslitelné kombinace biologického příbuzenství, legalizovaných i nelegalizovaných vztahů mezi dospělými i mezi dospělými a dětmi či mezi samotnými dětmi.*“

Dále lze definovat rodinu různě, neboť jak uvádí Maříková, Křížková, Vohlídalová (2012, str. 73) citující Giddense (1999): „*Rodina je skořápková instituce, kdy sice zůstal „obal“ – tedy pojem, jehož obsah se v čase značně změnil.*“ Autorky uvádí (tamtéž), že rodina je dnes vnímaná buď jako rodina úplná – vlastní rodiče a děti, tak rodina s jedním rodičem vlastním a jedním nevlastním, dále rodina náhradní, či monoparentální vzniklá rozvodem, ovdověním nebo rozpadem kohabitace, kam patří i rodina nikdy neprovdané svobodné matky. Dnes již neplatí, že rodina vzniká na základě uzavření manželství, neboť nemalou skupinu rodin tvoří nesezdaná soužití s dětmi. Pomyslným základem rodiny nemusí být nutně pár (natož heterosexuální), čímž se můžeme setkat také s rodinami stejného pohlaví (Maříková, Křížková, Vohlídalová, 2012).

Na rodinu jako na systém nahlíží Matějček (2005). Hovoří o tom, že prvky tohoto systému nejsou jednotliví členové, nýbrž vzájemné interakce mezi nimi. Mluví o sítích vztahů. Pokud dojde k poruše v jednom prvku, tak se to nutně projeví ve funkcích celku. Rodina jako mikrosystém je zapojena do širšího společenského systému (mezosystém), náleží sem příbuzenstvo, přátelé – všichni, kdo rodinu obklopují a jsou s ní ve styku. Dále je rodina součástí širšího systému sociálních vztahů, který ji obklopuje zvnějšku a je nazýván exosystémem (patří sem instituce - zaměstnání, škola, poradny, soudy, atd.). Spolu s tímto exosystémem rodinu obklopuje ještě širší

okruh společenských institucí, které jsou zcela neosobní a mají celospolečenský dopad a jsou nazývány makrosystémem (jde o společenské normy, zákony, tradice, zvyky atd.) Matějček (2005).

1.1.2 Funkce rodiny

Místo rodiny ve společnosti, podle Dunovského (1986), určuje několik základních funkcí, mezi něž náleží funkce biologicko-reprodukční, ekonomicko-zabezpečovací, socializačně-výchovná a emocionální.

Pokud se zaměříme na funkci rodiny vzhledem k dítěti, tak rodina orientuje dítě na určité hodnoty a, jak dále uvádí Matějček (1994), vystavuje jej jistým konfliktům a poskytuje mu určitý typ podpory. Tímto způsobem dítěti předává to nejpodstatnější – sociální dovednosti.

Výše uvedená tvrzení jsou platná dodnes, i když o tom oba autoři hovoří již před více jak 20 lety.

V případě, že není plněna základní funkce rodiny a úkoly dané společností, tak dle Lovasové (2005) dochází k poruše rodiny – selže některý člen či členové rodiny. Tato skutečnost pak může vést k počátku rozvodu.

Historickou funkci rodiny popisuje i Matoušek a Pazlarová (2010). Do 18. století byla rodina v Evropě společenstvím, které zajišťovalo své členy ekonomicky, bylo jim poskytováno vzdělání či péče v době nemoci nebo ve stáří. Jelikož byla rodina považována natolik za samozřejmou, nevedl se o ní významnější diskurz. Zároveň nebylo možno bez tohoto institutu přežít. Pokud se jednalo o muže a ženy, kteří nebyli ve svazku manželském, tak v rodinách žili jako strýcové či tety. Ten, kdo v rodině nežil, byl dle pojmenování středověku člověkem nepřislušným a měl tím blízko k postavení na okraj společnosti. Původní komplex funkcí rodiny se zužuje – dochází k zeslábnutí či úplnému zmizení některých z nich; od konce 19. století, jak zmiňují autoři (tamtéž), začíná některé z nich v Evropě přebírat vznikající sociální stát. V současnosti má rodina v západní civilizaci zejména tyto funkce:

- *podporování socializace – vychovávání dětí;*

- *vztahovou podporu dospělých lidí;*
- *ekonomickou podporu všech členů (Matoušek, Pazlarová, 2010).*

1.2 Rozvod manželství

„Někdy přijde ve vztahu chvíle, kdy přes všechnu upřímnou snahu vyřešit neshody a obnovit společnou minulost už nic jiného než trápení nezbyvá a krása světa jen krutě kontrastuje s vaším bolestným zápasem.“ (David Viscott)

(Zdroj: Colorosová, 2008, str. 61)

Rozvod je jednou z nejnáročnějších životních situací pro lidi žijící v současné moderní době. Hovoříme o problematice vztahové situace mezi partnery, kteří z různých příčin již nechtějí žít ve společném manželství. Jedná se o právní akt, jehož legislativní řešení je upraveno v zákoně č. 89/2012 Sb., nový občanský zákoník, a je soudním rozhodnutím legalizované zrušení manželství.

Rozvod není jednorázovou záležitostí. Prochází několika fázemi a může trvat i několik let. Obecně můžeme zaznamenat následující tři fáze rozchodu manželů (Sociálně-právní ochrana dětí v případech rozvodových a rozchodových konfliktů, 2012):

- v první fázi dochází ke krizi vztahu, která je charakteristická tím, že se partneři rozejdou a informují o tom svoje okolí. Jedná se o extrémně konfliktní a stresující období pro všechny zúčastněné;
- ve fázi druhé dochází ke krátkodobé adaptaci. Rodiče a děti se přizpůsobují nové situaci, řeší se péče o děti, odstěhování jednoho z partnerů, přizpůsobení se novým změnám;
- třetí fáze zahrnuje dlouhodobou regeneraci, která začíná 2 – 3 roky po rozvodu. Bývalí manželé si nacházejí nové protějšky a sžívají se s nimi, řeší věci nové a vyrovnávají se s tím, že došlo k ukončení předchozího vztahu.

Rozvody, jak již upozorňoval v roce 1997 Matoušek, jsou ve všech demokratických zemích předmětem debat vědců, politiků i veřejnosti. Dle nadnesených tvrzení jsou velké počty rozvodů předzvěstí totálního zhroucení rodiny a podle mírnějších názorů jsou, bohužel, nevyhnutelnou daní za vysokou míru osobní svobody (Matoušek, 1997).

Ukončení manželství je v našich podmínkách vnímáno téměř jako norma. Jak Kmoch (2008) uvádí, život dnes není chápán jako úděl, který musíme přijmout a snášet. V popředí zájmu je naopak cesta za užíváním a poznáním. Ve starém, stereotypním vztahu se moc neděje. Jak dále autor píše (tamtéž), tak nejvíce manželství končí ve třetím a čtvrtém roce po svatbě, kdy se většinou jedná o bezdětné svazky. Pátý až devátý rok bývá pak krizový, některá manželství se rozpadají až po patnácti letech trvání, kdy dochází k osamostatnění dětí (Kmoch, 2008).

Tyto skutečnosti potvrzují i výsledky statistik – viz kapitola 1.2.8 Statistika rozvodů.

S institucí rozvodu i dle Dvořákové Závodské (2002) má osobní zkušenost stále větší procento manželských párů. Lze si oprávněně odvodit, že tato zkušenost je většinou nepříjemná a traumatizující pro oba sezdané partnery, ale zejména, v případě, že jsou součástí rodiny, pro jejich děti.

1.2.1 Pohled na historii rozvodu

Možný (2006, str. 207) objasňuje, že: *„Kanonické právo katolické církve, jež u nás po staletí vytvářelo dominantní právní rámec manželství a rodinného chování, je orientováno na stabilitu a posvátnost manželského svazku. Je opřeno o chápání manželství jako svátosti, garantované transcendencí Boží vůle: Co Bůh spojil, člověk nerozlučuj.“* Rozvod v dnešním pojetí tudíž dle výše uvedeného nebylo možno připustit, neboť by bylo nemožné uzavřít nové manželství. Ovšem nastaly i situace, kdy bylo nutno tuto principiální nerozlučitelnost manželství „obejít“ a dělo se tak, jak Možný (2006) uvádí, že se využilo instituce neplatnosti manželství a rozvodu od stolu a lože.

Neplatným mohlo být dané manželství z několika příčin: za od počátku neplatný sňatek se dalo označit manželství dosud nekonzumované, v němž mezi partnery dosud

nedošlo k souloži. Možný (2006) uvádí jako další příčiny zjištěné překážky platnosti: bigamistické chování – tudíž trvající jiný manželský svazek, mužovu impotenci, příbuzenství v přímé linii prvního stupně, biskupské svěcení, zabití předešlého manžela či další, u nichž mohl být vyslonen dispens (Možný, 2006).

Rozvod od stolu a lože – tento rozvod legalizoval skutečnost, že manželé spolu přestali žít, uváděl, jaká jsou opatření o výživném, povoloval oddělené bydliště a zprošťoval je od „manželských povinností“. Toto opatření, jak Možný (2006) uvádí, bylo na základě napomínání duchovního pastýře, po rozhodnutí soudu (od roku 1869) a po prokázání překážky. Paradoxně, z dnešního pohledu, tento manželský svazek, z logiky nerozlučnosti opřené o vůli Boží, i po rozvodu trval. Na rozdíl od současného právního pojetí rozvod od lože a stolu předpokládal sexuální abstinenci rozvedených manželů (kdy i po rozvodu mohla být podána žaloba pro nevěru) a také neumožňoval uzavření nového sňatku a založení nové rodiny (Možný, 2006).

Pokud by měl být založen nový sňatek, umožňovala jej pouze *rozluka*, v tom případě by byly právní důsledky podobné dnešnímu rozvodu. K jejímu povolení docházelo opravdu výjimečně a to zpočátku pouze papežem, později bylo možno i biskupem (Možný, 2006).

Nemožnost uzavřít nový sňatek, a případně legalizovat rodičovství v novém svazku, způsobovalo už v 19. století velké problémy. Doufání katolické církve v to, že konzervativní rodinné zákonodárství bude bránit mravnímu uvolnění a úpadku, které bylo s urbanizací a industrializací spojeno, nedával vývoj této naději za pravdu, neboť konzervativní postoje katolické církve spíše podporovaly sekularizaci, neboť mnozí z „hříšných“ raději odcházeli z církve. Rostl počet rozvrácených manželství a sociální neudržitelnost rozvodu bez možnosti znovu uzavřít sňatek narůstala (Možný, 2006).

Po první světové válce na rozluku čekala už na 100 000 párů. Jak Klabouch (1962) uvádí, přispěla k tomu dlouhodobá absence mužů, kteří byli ve válce a děti, které se jejich manželkám za dobu jejich nepřítomnosti narodily, ač jejich otcovství bylo připisováno jim. Naopak muži si z války nové ženy přivezli ze zajetí (Klabouch, 1962).

Nabízí se tedy nutnost v novém státě (vznik Československa v roce 1918) upravit legislativu týkající se novely manželského zákona, který by odpovídal podmínkám doby

a nikoli zkonstatěným zvykům. Již v květnu 1919 byl přijat zákon, který podstatně liberalizoval možnosti rozluky a tím tedy nabízel opětovné manželství. Možný (2006) uvádí, že mezi důvody pro rozluky bylo zahrnováno i zlé nakládání, zlomyslné opuštění, zhýralý život a „vzájemný nepřekonatelný odpor“. Ovšem spory o tom, zda tato nová zákonná úprava je příliš liberální či naopak restriktivní, se táhly celou první republikou (Možný, 2006).

V určitém smyslu jsou tyto spory živé dodnes. Nabízí se otázka, nakolik má zákon omezovat vůli občanů – na jedné straně věci intimní na druhé ovšem pro společnost vitálně důležitá jako je zánik manželství a rodiny a domácnosti. Tato otázka patří k základním tématům moderní doby a neztrácí aktuálnost (Možný, 2006).

V současnosti je zánik manželství liberálnější než normy kanonického práva. Jedná se o právní akt, který upravuje nový občanský zákoník a řízení o rozvodu je svěřeno výlučně soudu, který dojde k závěru, že soužití manželů je hluboce, trvale a nenapravitelně rozvráceno a nelze očekávat jeho obnovení (NOZ, 2012).

1.2.2 Příčiny rozvodu

Jednoznačnou příčinu rozvodu určit nelze. Toto rozhodnutí ovlivňuje mnoho faktorů a pohled na tuto problematiku.

Rostoucí tempo společenských změn, jak již uvedl Matoušek (1997), je faktorem na zvyšující se počet rozvodů. Pro každou další generaci platí v našem století jiné zvyklosti, které se týkají fungování rodiny a výkonu manželských rolí. „ *O manželství a rodině pak člověk může uvažovat stejně – jako o dočasné smlouvě. Z toho všeho plyne, že ve vyspělé postindustriální společnosti nemůže být málo rozvodů.* “ (Matoušek, 1997, str. 28).

K otázce příčin rozvodu se ve své knize vyjadřuje před lety také Giddens (1999). Dle tohoto autora je příčin několik a souvisí s širšími sociálními změnami. Kromě malé skupiny bohatých lidí manželství nesouvisí s potřebou předávat majetek a status z generace jedné na druhou. S rostoucí nezávislostí žen manželství ztrácí úlohu nutného ekonomického partnerství. Celkově větší prosperita umožňuje, že v případě

nezdařeného manželství si mohou oba bývalí partneři vytvořit svoji domácnost (Giddens, 1999).

Určit příčinu rozvodu není jednoduché. Dvořáková Závodská (2002) píše, že někdy počátek manželských zklamání tkví již v jeho samotném počátku, v ukvapeném sňatku, který byl uzavřen, aniž by se snoubenci důkladně poznali. A to jak po stránce povahové či pohledu na životní postoj k problémům společného života, tak i po stránce financování domácnosti, výchově dětí, společném trávení volného času, atd. Tyto rozpory, které vyplývají z těchto oblastí společného života při absenci tolerance a přístupu ke kompromisu, jsou příčinou manželských konfliktů a krizí. Mohou být provázeny verbálním, či v některých případech i fyzickým napadáním. V případě, že tyto krize jsou natolik pro oba nepřijatelné, je mezi manžely vyvolán hluboký a trvalý nesoulad a jediným řešením je v tomto případě rozvod (Dvořáková Závodská, 2002).

Roli ve vysoké rozvodovosti v některých zemích, stejně jako u nás, hraje i faktor, že manželství neznamena tak posvátný svazek jako u hluboce nábožensky založených zemí (např. Řecko, Španělsko). Kmoch (2008) dále píše, že naše společnost se staví k rozvodům tolerantně, zákony jsou benevolentní a samotný akt je rychlý zejména v případě, že se partneři dohodnou.

Je nutno si uvědomit, jak píše Matoušek (2013), že stabilita rodinného soužití vyžaduje určitou předběžnou koordinaci dospělých partnerů v hodnotách a postojích, ale i jistou emoční inteligenci a komunikační dovednosti. U osob, kde tyto osobnostní předpoklady chybí je pak krach partnerského vztahu předvídatelný. V rodinách, kde vládne spokojenost a stabilita, si partneři uvědomují, že jejich vztah je udržovaný a něčím získaný - někdy i za cenu svých vlastních potlačovaných přání a sklonů. V případě, že nastane neschopnost se podřídit společnému cíli, lze tuto situaci obecně označit za příčinu rozvodů (Matoušek, 2013).

Manželství je dnes založeno na citu a emocionální komunikaci partnerů a jediným důvodem pro jeho trvání je, dle Holé a Westphalové (2014), prospěch a uspokojení z této komunikace. A pokud manželství závisí pouze na dohodě a emocích mezi mužem a ženou, tak svazek, ať už manželský či partnerský, činí nestabilním, zranitelným a zrušitelným. Manželství není budováno jako vnitřně uspořádaná jednotka,

ekonomická ani sociální; není také zřejmé, kdo bude co dělat a o čem rozhodovat. Žena se stala rovnoprávnou muži a právě rovnoprávnost ochromuje rozhodování jedince, čímž se vytrácí tradiční rodinné soužití (Holá, Westphalová, 2014).

1.2.3 Důsledky rozvodu

Všichni účastníci rozvodu, jak uvádí Matoušek již v roce 1997, ztrácejí. Dospělí přichází o partnera, děti pociťují nepřítomnost otce. Změna tohoto sociálního statutu může souviset i se změnou bydliště. Pravidlem jsou ekonomické ztráty – rozvedená žena je daleko více zatížena starostmi o rodinu a provozem domácnosti, protože vše zůstalo na ní. Může také dojít k negativnímu vztahu dítěte k rodiči, s nímž žijí (obvykle k matce). Nebezpečí narůstá obzvlášť v případě, kdy jeden či druhý rodič popouzejí děti proti protějšku (Matoušek, 1997).

Ukončení manželství může být považováno za určité společenské sanační opatření, jak uvádí Matějček a Dytrych (2002), jejímž výsledkem je zamezení nesouladu a konfliktů mezi manžely. Má ukončit problematické soužití a přinést nové životní perspektivy. Ovšem, jak autoři uvádí (tamtéž), tyto předpoklady nemusí vždy naplnit očekávané pozitivní změny, ale naopak může dojít k dalšímu stresu, frustraci či konfliktům i v době po rozvodu.

Rozvod může vážným způsobem ohrožit budoucnost všech zúčastněných a nese s sebou následné problémy pro děti i rodiče (Sociálně-právní ochrana dětí v případech rozvodových a rozchodových konfliktů, 2012):

- **fyzické** – psychosomatická onemocnění;
- **emocionální** – fáze krize (popření a odmítnutí situace, zloba a hněv, smlouvání dětí o další společné soužití, deprese spojená s tím, že se z dané situace nikdy nedostanou, akceptace a přijetí celé situace s vidinou možného řešení;
- **ekonomické** – pokles životní úrovně, nejistota, jak se bude vše zvládat;
- **společenské** – působení rozvodu na společné přátele, ukončení přátelství některých rodin;
- **právní** – změna statusu a mnohdy žádost o sociální dávky;

- **zvykání si na nové uspořádání** – partnerský vztah zaniká, ale zůstává rodičovská role v novém kontextu a s novými partnery.

Jaké důsledky přináší rozvod dospělým jedincům?

Rozvod představuje, již dle Matouška (1997), pro všechny zúčastněné zátěž na léta. Dle odborníků, kteří se pokoušejí určit, za jak dlouho se lidé po rozvodu vzpamatují, dochází k odhadům mezi dvěma až pěti lety. Třetina žen a pětina mužů se šest let po rozvodu s tímto stavem psychicky nevyrovnala. V roce, kdy se žena rozvádí, je u praktického lékaře druhou nejčastější příčinou neuróza. Co se týče dětí, tak psychické zpracování rozvodu je procesem, který trvá nejméně jeden až dva roky. Nelze také opomíjet, že nezanedbatelnou těžkostí je zchudnutí zbylé rodiny, která je téměř ve všech případech tvořena ženou a jejími dětmi (Matoušek 1997). A toto tvrzení platí dodnes.

Co se týče ekonomických důsledků rozvodu, ve většině případů jsou to právě ženy, které se stávají samoživitelkami a na jejich bedrech spočine převážná část finančních výdajů, i přes skutečnost, že je exmanželovi určena vyživovací povinnost. Rozvod vede k finančním problémům. U dříve dvoupříjmového modelu, jak uvádí Maříková, Křížková, Vohlídalová (2012), muž přinesl zpravidla větší příjem do rodiny než žena, na níž ve většině případů zůstávala angažovanost v oblasti péče o děti. Po rozvodu jsou ženy nuceny přizpůsobit se fungování v režimu jednopříjmového modelu. Finanční nároky kladené na ženu jsou nesrovnatelně vyšší, než byly v případě manželství. To platí i v případě, kdy významnou část nákladů spojených s péčí o dítě na sebe po rozvodu přebírá otec dítěte (což ovšem neplatí v každém případě, jedná se spíše o výjimky). Může nastat i situace, kdy se ženy ocitají ve finanční tísní kvůli bývalému partnerovi, který není schopen či ochoten plnit své finanční závazky (Maříková, Křížková, Vohlídalová, 2012).

Tuto skutečnost potvrzují i Holá a Westphalová (2014), kdy uvádí, že rapidní pokles životní úrovně náleží k negativním důsledkům rozvodu. V České republice se pod hranici 1,5násobku životního minima pohybuje cca 50 % neúplných rodin, v jejichž čele stojí právě ženy, kterým mnohé diskriminační mechanismy komplikují

postavení na trhu práce. Negativním důsledkem pro muže bývá ztráta kontaktu s dětmi (Holá, Westphalová, 2014).

Vliv na zdravotní stav dospělých osob, jak již uvedl Singly (1999), které v dětství prošly rozvodem rodičů, je dle údajů tohoto autora doložen na základě provedeného výzkumu, v němž byly porovnávány údaje o nemocech sledovaných dospělých osob v průběhu jednoho roku a jejich rodinnou minulostí. Z tohoto výzkumu vyplynulo, že „napjatý“ rodinný stav, který byl zachycen v podobě vzpomínek na neshody rodičů či jejich vážné hádky je faktorem, který se zdravotním stavem v dospělosti souvisí. Napjatá manželská atmosféra může snížit podmínky dětské socializace natolik, že se tato nepříjemná životní zkušenost promítne do těla mladého člověka v podobě určitých chorob (nejvýznamněji jsou s neshodami mezi rodiči spojeny bolesti hlavy, alergie, bolesti rukou, deprese,...). *„Existence neshod mezi rodiči má asi větší vliv než jejich rozvod nebo rozchod.“* (Singly, 1999, str. 48)

Dospělí si své nepřátelství vůči protějšku zdůvodňují nejrůznějším způsobem a sami sebe přesvědčují o svém jedině správném hledisku. Neradi přitom slyší připomínku, že se také měli rádi, či se milovali. Matějček a Dytrych (1992, str. 35) k této situaci uvádí jednu psychologickou poučku platnou dodnes: *„Jestliže máme na někoho zlost, vidíme především jeho špatné vlastnosti.“* Pokud se smíříme nebo zlost z nějakého důvodu přejde, jsme opět schopni vnímat ty dobré vlastnosti.

Život bez partnera, dle Matouška a Pazlarové (2010), který s rozvodem souvisí, vyvolává období osamělosti u jednoho či obou partnerů. Někteří z nich si již další protějšek nedokážou najít, či jej ani hledat nechtějí. Osobní svoboda může pro ně mít vyšší hodnotu, než dlouhodobý vztah. Ovšem komplexnější a dlouhodobější hodnocení kvality jejich života, která je měřena jinými kritérii než mírou osobní svobody, přináší deficit: horší úroveň psychického i tělesného zdraví a kratší život (Matoušek, Pazlarová, 2010).

Toto zjištění potvrzují i různé studie. McDoland (2008) uvádí, že vztah, který není pevný, může narušit zdraví obou partnerů. V případě, že partnerství je založeno na lásce a vzájemném pochopení tak přináší partnerům větší šanci na dlouhý a zdravý život.

Otázkou, jaký vliv na zdraví přináší rozvod, se zabývá Hamplová (2014) a uvádí, že rozvod, kromě úmrtí blízkého člověka, je jednou z nejvíce stresových životních událostí.

S jakými důsledky se po rozvodu potýkají děti?

Rozvod dle Warshaka (2010) nemusí nutně negativně zasáhnout děti. Ovšem nestane se to v případě, že se dostanou do situace, kdy musí přihlížet vzájemnému nepřátelství svých rozvedených rodičů. Ublíží jim nejen zmiňované přihlížení boji rodičů, ale i to, když si matka či otec přiberou spojence. Nejhorší situace nastává, když jeden z partnerů zahájí systematickou kampaň, aby dítě proti druhému rodiči popudil (Warshak, 2010).

Nejvýbušnějším obdobím rozvodu dle Warshaka (2010) nejčastěji bývá doba těsně před odstěhováním jednoho z rodičů a období po něm. V tomto období děti nejpravděpodobněji poslouchají vzájemné obviňování matky a otce, které k tomu obvykle vede silná potřeba jeden druhého ponížit a, bohužel, se nedokážou ovládnout ani v přítomnosti dětí. Také se stává, že v tuto dobu uslyší nepřátelsky laděný rozhovor, který by vyslechnout vůbec neměly (Warshak, 2010).

Děti, jak uvádí Colorosová (2008), o rozvodu nerozhodují a ani většinou nemají kontrolu nad tím, co se s nimi děje během něj i po něm. Jsou zvyklé na určitou stabilitu domova a v situaci rozvodu jsou vtaženy do problému se stěhováním, případnou změnou zaměstnání rodiče nebo změnou školy a následují i finanční problémy rodiny. Tyto ztráty jsou pro děti skutečné a nemělo by se na ně zapomínat (Colorosová, 2008).

Toto tvrzení v určitém smyslu potvrzuje už Matějček a Dytrych (1992), kdy uvádí, že je potřeba si uvědomit, že ač se dítě přímo nehroučí, nepláče či nedělá scény – jak to v případě rozvodu dělají často jeho rodiče – tak to ještě neznamená, že rozvodem netrpí. Rodiče bývají v době rozvodu i po něm příliš zaujati svými problémy, takže na děti mají méně času a tudíž i méně vnímají jeho prožívání. Také si neuvědomují, že se v té době chovají k dítěti nepřiměřeně, nezvykle a zvláště (Matějček, Dytrych, 1992).

Výše uvedené potvrzuje Rudolph (2010) který uvádí, že se skutečné potřeby dětí přehlížejí. Ve stresující době rozvodu se děti uchylují ke strategii přežití, která pak

může být rodiči i zainteresovanými osobami zaměňována za projevy potřeb. Za relativně úspěšnou strategii dítěte je přebrat pozici lépe dostupného rodiče s cílem pojistit si jeho náklonnost (Rudolf, 2010).

S dalším názorem na rozchod rodičů jsme se již setkali u Smitha (1999). Děti mohou rozchodem rodičů získat převážně to, že zcela vymizí či alespoň zeslábnou nepřátelství mezi rodiči. Neplatí to ovšem vždy, neboť v některých případech se nepřátelské pocity v době rozchodu vyostří. Nicméně děti většinou rozchodem začínají žít v klidnějším prostředí, ve kterém mohou hojit šrámy, které byly u nich způsobeny nepřátelstvím rodičů. Ani to však neznamená, že z nevyřešených problémů pramenící napětí přestane existovat – může trvat měsíce i delší dobu, kdy přetrvává nejistota z výsledku. K tomuto faktu se dále řadí i skutečnost, že pro všechny zúčastněné bude širší rodina méně dostupná než dosud (Smith, 1999).

Jak se vyrovnat s důsledky rozvodu?

Nesmíme zapomínat na porozvodovou adaptaci, kterou nový život s sebou přináší pro všechny zúčastněné. Na toto téma poukazuje Plaňava (2000), který zformuloval čtyři psychorozvodové úkoly, které korespondují s etapami rozvodového procesu:

- *partnerské odpoutání a distance od manželství* – musíme si uvědomit, že manželství končí, nemá smysl nefunkční vztah dále udržovat. Obzvláště pro partnera, který se nechtěl rozvádět je tento úkol těžký – musí prožít emoční bouři (stavy zoufalství, depresivní nálady i agresivní tendence svého chování). Až po odeznění po životní ztrátě může nastoupit kognitivní zpracování, které ukáže náhled, proč manželství ztroskotalo;
- *oddělení manželství od rodičovství a utváření předpokladů k porozvodovému rodičovství*. Tento stav můžeme vyjádřit slovy:
„Když už jsme společné žití nezvládli jako manželé, nemělo by to znamenat, že budeme selhávat i jako rodiče, byť rodičovské poslání musíme plnit jinak a za jiných podmínek.“ (Plaňava, 2000, str. 58). Musíme ovšem jakékoli nevyřízené účty z manželství přestat spojovat s jednáním s dítětem nebo vydírat protějšek prostřednictvím dětí;

- *ochrana dětí, respektování jejich potřeb, zájmů i prožitků při současném přijetí postoje, že rozvodem rodičů děti vždy ztrácejí a strádají.* Tento úkol zahrnuje umožnit dětem pokud možno vše, co znaly (běžná denní činnost, prostor pro zájmové činnosti), dbát o udržení kontaktů s prarodiči, poskytovat dětem informace, co se v rodině děje, či dít bude, utvářet si vlastní kontakty a interakce s dítětem;
- *utváření porozvodových perspektiv, porozvodové identity a nového životního stylu.* Předpoklady k porozvodové adaptaci se utvářejí po splnění předchozích úkolů. Následně je potřeba učinit další kroky: dokončit prostorovou (bytovou) separaci – expartner se již odstěhoval, navazovat nové společenské kontakty a vztahy, či oživit ty předchozí, které nebyly svázány s bývalými manžely, zformovat dohody o fungování porozvodového rodičovství, vyjednat materiální a finanční vyrovnání, otevřít se směrem k budoucnosti (včetně nových vztahů) (Plaňava, 2000).

1.2.4 Typy rozvodů

Z hlediska obtížnosti rozvodu manželství můžeme rozlišovat následující typy tohoto právního aktu, jak vyplývají z legislativní úpravy (Dvořák, 2014):

- rozvod nesporný, založený na dohodě obou partnerů;
- rozvod sporný, kdy soud musí zjišťovat příčinu rozvratu manželství.

V případě tzv. *rozvodu nesporného* není zjišťována příčina rozvratu manželství. Ovšem je zde nutno dodržet několik zásadních podmínek. Mezi základní z nich patří, aby se ten z manželů, který nepodal návrh na rozvod manželství, k tomuto návrhu připojil, což znamená, že oba manželé s rozvodem souhlasí a jsou domluveni na podstatných věcech. Soud pak takové manželství rozvede, aniž by zjišťoval příčinu rozvratu manželství.

Musí být ovšem dodrženy i další tři následující podmínky (Dvořák, 2014):

- ke dni zahájení řízení o rozvodu musí manželství trvat nejméně jeden rok a manželé spolu déle než šest měsíců nežijí (důvodem je to, aby manželé neučinili rozvodem unáhlené rozhodnutí);
- v případě, že se za dobu manželství narodilo dítě, které je v době rozvodu nezletilé a nenabylo plné svéprávnosti, tak se rodiče tohoto dítěte musí dohodnout na úpravě poměrů dítěte po rozvodu a tato dohoda musí být předem soudem schválena (sleduje se zásada tzv. „blaha dítěte“). Soud manželství nikdy nerozvede, pokud není tato dohoda uzavřena a schválena;
- poslední podmínka spočívá v dohodě manželů týkající se svých majtkových poměrů, svého bydlení a popřípadě výživného v době po rozvodu (vyžadována je písemná forma této dohody, s úředně ověřenými podpisy).

Autor (tamtéž) uvádí, že v případě tzv. *rozvodu sporného* soud zjišťuje příčinu rozvratu manželství. Tento typ rozvodu odpovídá situaci, kdy jeden z manželů nesouhlasí s rozvodem, s výživným rozvedeného manžela či s úpravou poměrů k nezletilému dítě. V takovém případě soud zjišťuje, zda je manželství rozvráceno hluboce, trvale a nenapravitelně, nelze očekávat jeho obnovení a je potřeba zjistit, co k tomuto stavu vedlo. O těchto skutečnostech se soud dozví pouze na základě výslechu obou manželů a jejich tvrzení (Dvořák, 2014).

Výše je uváděn náhled na rozvod z právního hlediska. Můžeme také pohlížet na tento akt i z jiného úhlu pohledu.

V západní literatuře se, jak uvádí Novák (2012), můžeme setkat s pojmem *konstruktivní rozvod*. Jedná se o označení stavu s vyrovnáním faktu ukončení manželství, který je spojen s vyřešením postoje k druhému z partnerů jako k otci (či matce) společných dětí. Lze si pod tímto pojmem představit vytvoření přijatelných vztahů k dětem, například jako zcela normální fakt, že děti mají rády každého z rodičů. Dále si pod tímto pojmem představíme i vytvoření reálných životních perspektiv, kdy se jedná o stav, že život ani rodičovství ukončením manželství nekončí (Novák, 2012).

V případě, že nám konstruktivní rozvod pro pojmenování rozvodu typu „vše zlé je k něčemu dobré“ nesedí, můžeme pro určitou sociální i psychickou definitivu, jak píše Novák (2012), užít sousloví *psychosociální rozvod*. Autor uvádí (tamtéž), že v odborném označení manželských poradců se setkáváme s užíváním složeniny *psychodozvod*, který pojmenoval známý psycholog a autor řady knih zabývající se touto problematikou Ivo Plaňava (Novák, 2012).

1.2.5 Rozvod manželství v případě nezletilých dětí

V případě rodičovské zodpovědnosti se rozvádějící se otec a matka nezletilého dítěte, jak zmiňuje Novák a Průchová (2007), dostávají jako zákonní zástupci do vzájemné kolize, a proto ani jeden z nich v průběhu řízení o rozvod manželství nemohou zájmy nezletilého dítěte zastupovat. Dítěti je v tomto případě určen opatrovník po dané soudní řízení. Tuto činnost vykonávají pracovníci orgánu sociálně-právní ochrany dětí (dále jen SPOD) (Novák a Průchová, 2007).

Základní funkce orgánu SPOD spočívá v preventivní a poradenské práci s rodinou, která je ohrožená. Rozvod partnerů, kteří vychovávají děti, patří mezi situace, kdy se dítě stává nástrojem rozbrojů a, jak již bylo řečeno, není možné, aby v případě soudního řízení otec či matka rozhodovali o zájmech nezletilého dítěte.

Při rozhodování o úpravě poměrů nezletilého dítěte je pracovníky orgánu SPOD doporučováno, aby oba rodiče mohli být s dětmi po rozvodu v kontaktu. Platí to zejména v případě, kdy jeden z rodičů, ve většině případů otec, nemá možnost každodenního styku s dítětem.

Skutečnost, aby dítě mohlo být v kontaktu s oběma rodiči, můžeme nalézt v článku č. 9 Úmluvy o právech dítěte (1991), ze kterého vyplývá, že dítě, které je odděleno od jednoho nebo od obou rodičů, má právo udržovat pravidelné osobní kontakty s oběma rodiči, ledaže by to bylo v rozporu s jeho zájmy. Toto omezení by přicházelo v úvahu v případě, kdyby jeden z rodičů prokazatelně ohrožoval psychosociální vývoj dítěte (Úmluva o právech dítěte, 1991).

Mělo by být důležité mít na paměti, jak vyplývá ze zásady Deklarace práv dítěte (1959), že dítě potřebuje ke svému celému a harmonickému vývoji své osobnosti lásku a porozumění. Pokud je to možné, mělo by vyrůstat v péči svých rodičů, kteří jsou za ně odpovědní, a v ovzduší přízně, morálního i materiálního zabezpečení.

V České republice, jak vyplývá ze zákona o sociálně-právní ochrany dětí (Zákon č. 359/1999 Sb., v platném znění), činnost SPOD zajišťují orgány sociálně-právní ochrany dětí, kterými jsou ze zákona obecní úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, krajské úřady, Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky a ve vztahu k cizině Úřad pro mezinárodně-právní ochranu dětí.

Před samotným vydáním rozhodnutí, kterým je manželství rozvedeno, v případě, že se ve svazku narodily děti, musí být soudně upraveny u nezletilých dětí práva a povinnosti rodičů k dítěti v době po rozvodu. Jedná se zejména o určení, komu bude potomek svěřen do výchovy (zpravidla matce) a jakým způsobem bude otec a matka přispívat na jeho výživu.

Další možností je využití střídavé péče rodičů o dítě po jejich rozvodu. Zjednodušeně lze tento institut vysvětlit jako střídavou péči otce či matky, obvykle po stejnou dobu, kterou bývá nejčastěji týden či měsíc. Tento relativně nový a zatím nepříliš často využívaný institut, jak uvádí Novák (2012), vyvolává silné emoce. Někteří lidé vidí ve střídavé péči naději ve spravedlivém a nekonfliktním řešení, které umožní dítěti, aby bylo i dále vychováváno oběma rodiči. Tato skutečnost teoreticky donutí otce i matku spolu vstřícně o dítěti komunikovat a žádný z nich nevystupuje jako rodič „sváteční“. Na druhou stranu jsou lidé, kteří tuto péči kritizují, a dle nich je to úlitba mocným, byť třeba, co se týče výchovy, méně schopným rodičům (Novák, 2012).

Rodiče se mohou o výše uvedeném dohodnout, ovšem dohoda v písemné podobě musí být soudem schválena. Tyto skutečnosti jsou upraveny v novém občanském zákoníku (2012), v článku o výkonu rodičovské odpovědnosti při rozvodu manželství. Soud buď určí, jak bude každý z rodičů o dítě pečovat, přičemž vezme v úvahu vztah dítěte ke každému z nich, případně i vztah k nejbližším příbuzným, nebo schválí

písemně zpracovanou dohodu rodičů, pokud by skutečnosti v ní obsažené nebyly v nesouladu se zájmem dítěte.

Dále je také přihlíženo k zájmu dítěte na základě jeho vyjádření. Pokud dítě s ohledem na svůj věk a rozumovou vyspělost je schopno vyjádřit svobodně svůj názor a poznatky, pak je při výchovných opatřeních k tomuto přihlíženo. Soud může skutečnosti zjišťovat prostřednictvím orgánu SPOD, jehož sociální pracovníci tuto výpověď nezletilého dítěte zajistí. Výslech se provádí ve škole nebo rodiče svého potomka přivedou na pracoviště tohoto orgánu, kdy je výpověď zachycena bez jejich přítomnosti při jednání. Účelem je zjistit informace o zázemí dítěte a přispět k nejlepšímu možnému řešení otázek, nad nimiž se rodiče nedokážou shodnout.

1.2.6 Právní úprava rozvodu manželství

V České republice byl jako jediná forma právního aktu skončení manželství, jak uvádí Šťastná (2009), rozvod zakotven v zákoně č. 265/1949 Sb., o právu rodinném. Následoval jej zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, který byl několikrát novelizován.

V současné době nalezneme právní úpravu rozvodu manželství v části druhé zákona č. 89/2012 Sb., nový občanský zákoník, který vstoupil v platnost 1. 1. 2014. Nabízí se otázka, jak se rozvod ocitl v novém občanském zákoníku. Nabytí účinnosti tohoto zákona znamenalo pro rodinné právo jako celek jeden velký milník. Předchozí legislativní úprava tohoto aktu, zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, byl tímto zákonem zrušen a veškerá problematika rodinného práva byla včleněna do nového občanského zákoníku.

Dle Svejkovského (2012) v porovnání původní a současné právní úpravy rozvodu manželství k významným změnám nedošlo, i nadále zůstává jako jediný princip rozvodu hluboký, trvalý a nenapravitelný rozvrat manželského soužití a nelze očekávat jeho obnovení.

1.2.7 Řízení o rozvod manželství

Každý právní akt má svoje daná pravidla při jeho řešení. Procesní stránku rozvodu manželství nalezneme v poměrně novém zákoně č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, v platném znění. Řízení o rozvod manželství upravují paragrafy 383 – 399. Řízení lze zahájit na návrh jednoho z manželů nebo společným návrhem obou. Zákon dále umožňuje podat zpětvzetí tohoto návrhu, ale pouze za podmínky, že s tím druhá strana souhlasí.

Uvedená právní úprava dále upřesňuje, jaký soud je věcně příslušný – vždy se jedná o soud okresní. Místně příslušným je pak soud, v jehož obvodu mají či měli manželé poslední společné bydliště v České republice, pokud zde bydlí alespoň jeden z manželů. Pokud takový soud není, je příslušným obecný soud manžela, který nepodal návrh na zahájení řízení a pokud není ani takový soud, přistupuje se ve věci určení místní příslušnosti k obecnému soudu manžela, který podal návrh na zahájení řízení.

Pokud se nejedná o případ, kdy by výslech manželů byl spojen s velkými obtížemi, tak musí soud vyslechnout účastníky řízení – oba manžele. Je-li dále ke zjištění skutkového stavu a vyplývá-li to i z obsahu spisu, či je-li to potřeba ke zjištění zájmů nezletilých účastníků, může soud provést i jiné, než účastníky navržené důkazy.

Co se týče odvolání proti rozsudku, tak v případě nesporného rozvodu není odvolání přípustné a standardní 15denní odvolací lhůta od doručení rozsudku se použije v případě rozvodu sporného. Mimořádným opravným prostředkem může být pouze dovolání, nikoli žaloba na obnovu řízení či žaloba pro zmatečnost.

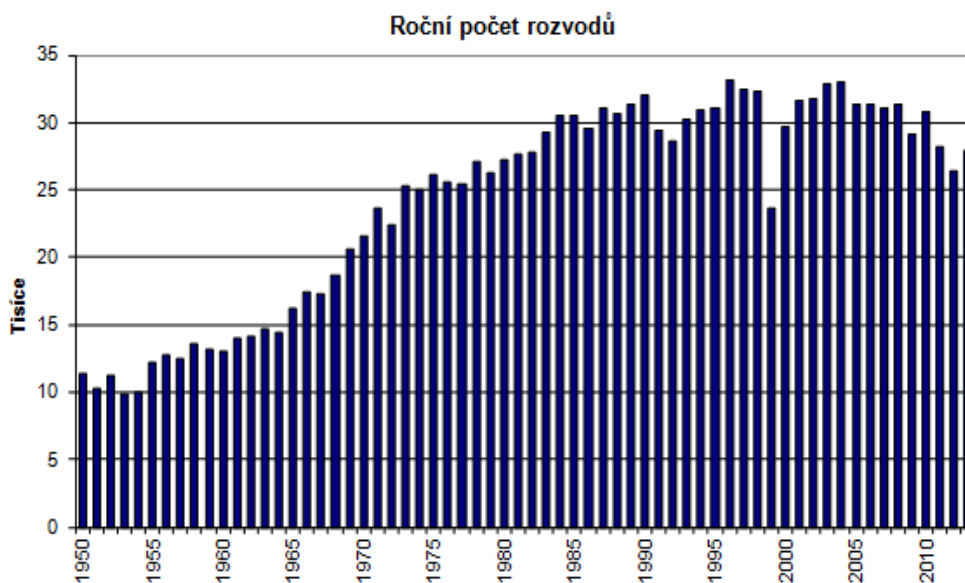
1.2.8 Statistika rozvodů

Česká republika patří v evropském měřítku mezi země s nejvyšší úrovní rozvodovosti.

Rozvodovost je jedním ze statistických ukazatelů vypovídající o úrovni dané země. Tato data je možno získat z každoročně aktualizovaných a zveřejňovaných údajů Českého statistického úřadu (dále ČSÚ).

Konkrétní vypovídající čísla jsou znázorněna v níže uvedeném grafu č. 1, který ukazuje zvyšující se počet rozvodů v období let 1950 – 2013. (ČSÚ, 2015)

Graf č. 1: Roční počet rozvodů v letech 1950 - 2013

(Zdroj: ČSÚ 2015)

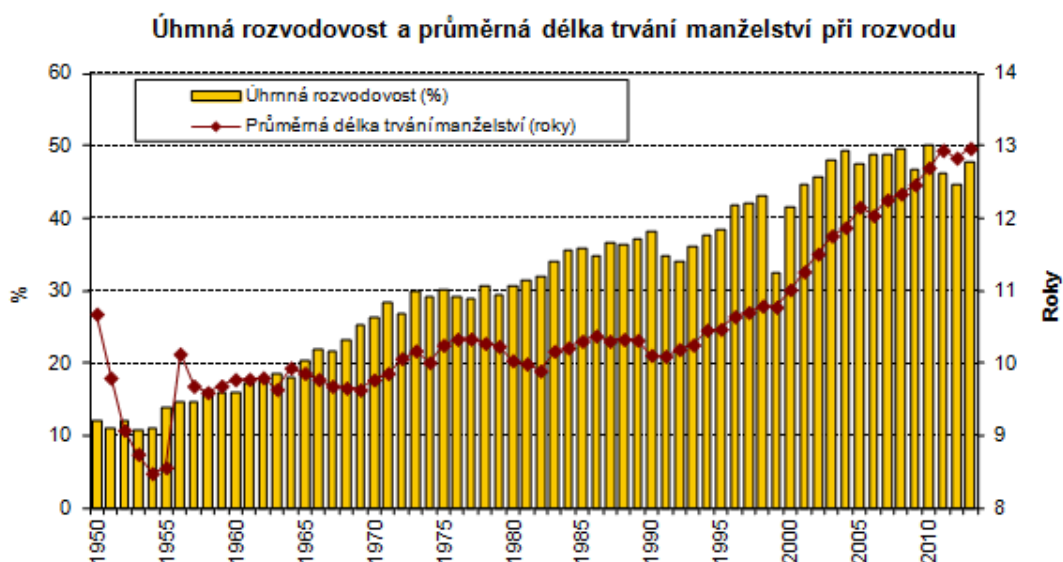
Z tohoto uvedeného grafu je patrné, že roční počet rozvodů se během padesáti let zdvojnásobil, mezi léta s nejvyšším počtem rozvodů řadíme rok 1996, 2003 a 2004. Krátkodobé výkyvy v počtu rozvodů bývají obvykle důsledkem připravovaných nebo realizovaných legislativních změn. Viditelný výkyv je zaznamenán v roce 1991, což se připisuje faktu, že tento rok je odrazem nabytí účinnosti novely zákona č. 91/1998 Sb., o rodině, který upravil podmínky rozvodu, zejména manželství s nezletilými dětmi.

Od roku 2004 můžeme zaznamenat snižující se počet ukončených manželství. Ovšem je nutno podotknout, jak uvádí ČSÚ (2015), že absolutní počet rozvodů reflektuje dlouhodobý vývoj snižujícího se počtu sňatků, z čehož vyplývá, že se intenzita rozvodovosti příliš nemění. Od roku 2001 se pohybuje na úrovni 45-50 % manželství končících rozvodem (ČSÚ, 2015).

Dalším vypovídajícím ukazatelem je úhrnná rozvodovost, která udává podíl manželství končících rozvodem a to za předpokladu zachování intenzit rozvodovosti podle délky trvání manželství z daného roku po dalších zhruba třicet let (ČSÚ, 2015).

Z údajů ČSÚ (2015) lze zjistit, že se partneři rozvádí nejčastěji po 3 – 5 letech manželství. Zvyšující se rozvodovost u dlouhotrvajících svazků (po 25 a více letech) ovlivňuje prodlužování průměrné délky trvání manželství – mezi lety 2003 – 2013 vzrostla z 11,8 na 13 let. Při zachování intenzit rozvodovosti podle délky trvání manželského svazku v roce 2013 rozvodem skončilo 47,8 % svazků. Nebylo překonáno rekordních 49,96 % rozvodovosti v roce 2010 (ČSÚ, 2015).

Graf č. 2: Úhrnná rozvodovost a průměrná délka trvání manželství při rozvodu

(Zdroj: ČSÚ 2015)

Zajímavé je také porovnání celkového počtu rozvodů s počtem rozvodů rodin s nezletilými dětmi. Z níže uvedené tabulky, kde jsou tyto hodnoty uváděny aritmetickým průměrem v pětiletých intervalech, můžeme vyčíst hodnoty potvrzující nárůst a následný mírný pokles počtu rozvodů. Snižuje se i podíl rozvodů s nezletilými dětmi, kdy i dle údajů z ČSÚ (2015) svou roli hraje jak nízká plodnost posledních desetiletí, tak vyšší zastoupení manželství, kde došlo k rozvodu až poté, co děti dosáhly dospělosti.

Tabulka č. 1: Celkový počet rozvodů a rozvodů s dětmi (aritmetický průměr vybraných let - v tisících)

	1960-64	1965-69	1970-74	1975-79	1980-84	1985-89	1990-94	1995-99	2000-04	2005-09	2010-13
rozvody celkem	14 039	18 036	23 553	26 080	28 496	30 623	30 232	30 547	31 786	30 853	28 298
rozvody s dětmi	9 033	11 805	15 688	17 622	20 469	22 165	21 745	20 792	20 308	18 334	16 145
podíl rozvodů s nezlet. dětmi v %	64,34	65,45	66,61	67,57	71,83	72,38	71,38	68,07	63,89	59,42	57,05

(Zdroj: ČSÚ 2015)

Rozhodovací orgány v případě rozvodu, tj. soudy, mají za povinnost zpracovávat hlášení o rozvodu. Z těchto vykazovaných materiálů získává demografická statistika údaje pro dlouhodobé sledování tohoto ukazatele.

Ve většině případů je v současné době uvedena jako příčina rozvodu obecně:

- rozdílnost povah, názorů a zájmů;
- ostatní příčina.

Jedná se až o 90 % těchto důvodů.

V případě konkretizované příčiny rozvodu, a to jak na straně ženy či muže, se setkáme s následujícími důvody:

- neuvážený sňatek;
- alkoholismus;
- nevěra;
- nezájem o rodinu;
- zlé nakládání, odsouzení za trestný čin;
- zdravotní důvody;
- sexuální důvody.

Z těchto konkrétních důvodů je nejčastěji identifikována jako příčina rozvratu manželská nevěra, více na straně mužů (ČSÚ, 2015).

Výše uvedené údaje jsou zpracovány do následujících tabulek a jsou rozděleny dle pohlaví:

Tabulka č. 2: Příčina rozvodu na straně ženy v letech 1960 – 2013 (v tisících)

rok	Příčina rozvodu na straně ženy										Celkový počet rozvodů
	neuvážený sňatek	alkoholismus	nevěra	nezájem o rodinu	zlé nakládání, odsouzení za trestný čin	rozdíl povah, názorů a zájmů	zdravotní důvody	sexuální důvody	ostatní příčiny	soud nezjistil zavinení	
1960	152	49	3 708	817	358	1 416	273	326	2 026	3 845	12 970
1965	1 508	47	3 237	1 154	559	2 665	454	769	2 231	3 572	16 196
1970	1 285	85	2 676	2 431	281	4 675	369	1 074	1 994	6 646	21 516
1975	858	119	4 691	3 339	369	5 681	494	1 089	1 794	7 720	26 154
1980	1 063	178	4 591	2 212	135	7 091	368	1 002	1 244	9 334	27 218
1985	321	270	5 706	977	117	8 471	376	981	1 262	12 008	30 489
1990	1 788	301	4 235	802	45	12 978	403	855	3 015	7 633	32 055
1995	1 399	225	3 277	574	47	15 550	165	527	3 923	5 448	31 135
2000	667	144	1 676	370	25	14 573	81	181	7 903	4 084	29 704
2001	519	167	1 480	404	19	14 964	72	165	9 363	4 433	31 586
2002	557	155	1 267	373	23	15 757	66	146	9 278	4 136	31 758
2003	400	149	1 312	426	29	16 502	54	130	9 608	4 214	32 824
2004	362	150	1 325	421	34	16 856	69	126	9 678	4 039	33 060
2005	292	182	1 163	331	26	15 802	65	108	8 993	4 326	31 288
2006	255	186	1 048	357	35	16 578	62	87	8 574	4 233	31 415
2007	200	171	1 051	393	37	20 074	53	79	6 149	2 922	31 129
2008	159	186	921	366	41	21 742	46	67	5 354	2 418	31 300
2009	165	231	870	335	53	20 129	61	56	5 330	1 903	29 133
2010	138	270	895	365	72	21 844	42	67	5 375	1 715	30 783
2011	103	213	697	309	56	20 796	42	45	4 402	1 450	28 113
2012	70	200	762	291	52	19 504	27	37	4 209	1 250	26 402
2013	57	182	672	337	56	20 973	38	31	4 461	1 088	27 895

(Zdroj: ČSÚ 2015)

Tabulka č. 3: Příčina rozvodu na straně muže v letech 1960 – 2013 (v tisících)

rok	Příčina rozvodu na straně muže										Celkový počet rozvodů
	neuvážený sňatek	alkoholismus	nevěra	nezájem o rodinu	zlé nakládání, odsouzení za trestný čin	rozdíl povah, názorů a zájmů	zdravotní důvody	sexuální důvody	ostatní příčiny	soud nezjistil zavinění	
1960	222	1 538	3 819	842	1 480	1 380	245	346	1 875	1 223	12 970
1965	1 260	2 111	3 509	1 402	1 944	2 271	312	725	1 886	776	16 196
1970	1 175	2 981	3 389	2 992	2 181	4 279	294	972	1 827	1 426	21 516
1975	859	3 489	5 037	3 115	2 820	5 513	360	1 024	1 937	2 000	26 154
1980	1 063	4 462	4 990	2 296	1 837	7 091	341	1 008	1 382	2 748	27 218
1985	321	4 932	6 384	1 730	1 725	8 471	227	986	1 519	4 194	30 489
1990	1 788	3 301	4 795	2 428	872	12 978	335	855	2 534	2 169	32 055
1995	1 385	2 915	4 002	2 279	647	15 179	155	514	2 905	1 154	31 135
2000	656	1 719	2 371	1 569	481	13 967	85	168	6 626	2 062	29 704
2001	505	1 648	2 284	1 532	532	14 692	79	156	7 590	2 568	31 586
2002	558	1 560	2 071	1 285	426	15 603	68	143	7 589	2 455	31 758
2003	380	1 453	2 078	1 191	369	16 599	61	136	8 059	2 498	32 824
2004	348	1 379	2 026	1 318	396	16 962	73	131	8 308	2 119	33 060
2005	272	1 332	1 831	1 085	384	16 290	74	112	7 900	2 008	31 288
2006	228	1 140	1 745	928	336	17 138	71	87	8 053	1 689	31 415
2007	186	982	1 621	858	294	20 534	61	74	5 685	834	31 129
2008	146	854	1 442	716	266	22 033	41	74	5 091	637	31 300
2009	152	757	1 270	616	200	20 260	60	57	5 206	555	29 133
2010	120	719	1 284	588	189	21 821	42	69	5 323	628	30 783
2011	89	555	1 072	492	159	20 616	36	46	4 328	720	28 113
2012	71	491	981	413	124	19 463	31	37	4 214	577	26 402
2013	62	451	903	503	140	20 864	36	36	4 259	641	27 895

(Zdroj: ČSÚ 2015)

1.3 Sociální poradenství

1.3.1 Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, v platném znění, upravuje podmínky poskytování pomoci a podpory fyzickým osobám, které se dostaly do nepříznivé sociální situace. Tyto služby jsou dle tohoto zákona všeobecně poskytovány prostřednictvím sociálních služeb a příspěvku na péči, podmínek pro vydání oprávnění k poskytování sociálních služeb. Dále upravuje výkon veřejné správy v oblasti sociálních služeb, inspekci poskytování sociálních služeb a také ukládá, za jakých předpokladů může být vykonávána činnost v sociálních službách.

Ve výše uvedeném zákoně dále zjistíme, jaké jsou předpoklady pro výkon povolání sociálního pracovníka, pokud je vykonávání jeho činnosti v sociálních službách a dalších blíže uvedených zařízeních.

Důležité je vycházet z faktu, jak zákon uvádí, že každá osoba má nárok na bezplatné poskytnutí základního sociálního poradenství, tj. získat informace o možnostech řešení dané nepříznivé sociální situaci či této situaci předejít.

V zákoně o sociálních službách je dále uvedeno, že rozsah a forma pomoci a podpory poskytnuté prostřednictvím sociálních služeb musí zachovávat lidskou důstojnost. Konkrétní pomoc vychází z individuálně určených potřeb osob a musí na tyto osoby působit aktivně, podporovat rozvoj jejich samostatnosti a motivovat k činnostem, které pomůžou řešit jejich sociální situaci a tím posilovat jejich sociální začleňování.

Sociální služby musí být poskytovány v zájmu osob a náležitě kvalitě tak, aby bylo důsledně zajištěno dodržování lidských práv a základních svobod.

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách v platném znění, dělí sociální služby na následující druhy:

- **sociální poradenství;**
- služby sociální péče;
- služby sociální pomoci.

Forma poskytování sociálních služeb je nabízena jako pobytová, ambulantní či terénní. V případě sociálního poradenství se jedná o formu ambulantní. Zařízením těchto služeb jsou pak sociální poradny.

1.3.2 Poskytované služby sociálního poradenství

Sociální poradenství jako služba je všeobecně definováno v § 37 zákona č. 108/2006, o sociálních službách, v platném znění. Rozlišujeme dva typy pomoci, kterou poskytují státní i nestátní subjekty sociální pomoci:

- základní sociální poradenství;
- odborné sociální poradenství.

Základní sociální poradenství, jak je definováno v zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, v platném znění, poskytuje osobám potřebné informace, které přispívají k řešení jejich nepříznivé sociální situace. Při poskytování všech druhů sociálních služeb je sociální poradenství základní činností a jejich poskytovatelé jsou povinni uvedenou činnost zajistit.

V případě odborného sociálního poradenství se zaměřujeme na potřeby jednotlivých okruhů sociálních skupin osob. Služby pro ně jsou pak poskytovány v občanských poradnách, manželských a rodinných poradnách, poradnách pro osoby se zdravotním postižením, pro seniory, pro oběti trestných činů a domácího násilí. Jak zákon uvádí, tak je zde zahrnuta také sociální práce s osobami, jejichž způsob života může vést ke konfliktu se společností. Součástí odborného poradenství je také půjčování kompenzačních pomůcek.

V případě odborného sociálního poradenství služba zahrnuje následující základní činnosti (Zákon 108/2006 Sb., v platném znění):

- zprostředkování kontaktu se společenským prostředím;
- sociálně terapeutické činnosti;
- pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.

K výše uvedenému se vyjadřuje také Matoušek (2003), který uvádí, že základní sociální poradenství, jak vyplývá ze zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, poskytuje informace o nárocích, možnostech a službách, které mohou zmírnit obtížnou situaci člověka. Pro základní sociální poradenství je důležité, aby jej mohly využít i lidé žijící v menších obcích, tudíž aby bylo dostupné. Na této úrovni mohou pomoc poskytnout pracovníci obecního úřadu, kteří absolvovali speciální školení (Matoušek, 2003).

Ohledně odborného sociálního poradenství autor (tamtéž) hovoří o tom, že poskytuje přímou pomoc lidem při řešení jejich sociálních problémů. Jedná se především o problémy v manželském nebo mezigeneračním soužití, v péči o děti, starší a zdravotně postižené osoby. Odborná pomoc se zaměřuje na pomoc konkrétní a snaží se nalézt praktické řešení obtížné sociální situace člověka.

Dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, v platném znění lze sociální služby poskytnout jen na základě oprávnění k poskytování těchto služeb, pokud není uvedeno jinak a toto oprávnění vzniká rozhodnutím o registraci.

Registrace dané služby je v kompetenci krajského úřadu dle místa trvalého či hlášeného pobytu fyzické osoby nebo sídla osoby právnické. V případě, že je zřizovatelem poskytovatele výše uvedených služeb ministerstvo, pak je také registrujícím orgánem daného zařízení. Přesné podmínky pro registraci jsou uvedeny v již zmiňovaném zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, v platném znění.

Pokud poskytovatel nemá v rozhodnutí uvedeno odborné sociální poradenství, tak dle Chloupkové (2013) může provádět pouze poradenství základní.

Autorka (tamtéž) pro názornost uvádí pět příkladů pomoci osobě, která pomoc vyhledala a to následující:

- podání jednoduchých věcných informací (např. jak vyplnit formulář, jak vyhledat potřebnou službu);
- poskytování rad (názor odborníka), prostřednictvím učení (pomoc získat dovednosti, které mohou přispět k vyřešení nepříznivé sociální situace);

- psychologický náhled (objasnit vznik třecích ploch, pomoc osobě objasnit problém);
- prostřednictvím přímé akce (obstarání něčeho za osobu – bydlení, jídlo..);
- vyvolat změnu systému (např. návrh změny předpisů).

Pokud bychom chtěli výše uvedené body aplikovat na základní a odborné sociální poradenství, tak Chloupková (2013) přisuzuje pouze první bod základnímu poradenství a ostatní uváděné jsou předmětem poradenství odborného. V tomto případě můžeme také označit sociálního či jiného pracovníka jako poradce, který by měl splňovat určité dovednosti – viz kapitola 1.3.4 Zásady poskytování sociálního poradenství.

1.3.3 Výkon povolání sociálního pracovníka

Sociální pracovník vykonává činnost v oblasti sociálního šetření, zabezpečení sociální agendy (i v případě sociálně právních problémů v zařízeních, která poskytují služby sociální péče), činnost sociálně právního poradenství. Dále, jak je uvedeno v zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, v platném znění, provádí v sociální oblasti činnost analytickou, metodickou a koncepční, odbornou činnost v zařízeních služeb sociální prevence, depistážní činnost, poskytuje krizovou pomoc, sociální poradenství a sociální rehabilitaci. Dle tohoto zákona by měl splňovat následující body pro výkon tohoto povolání:

- způsobilost k právním úkonům;
- bezúhonnost;
- zdravotní způsobilost;
- odbornou způsobilost.

Odborná způsobilost sociálního pracovníka

K výkonu sociálního pracovníka musí osoba vykonávající toto povolání splňovat následující možnosti odborného vzdělání, jak je uvedeno v zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, v platném znění:

- vyšší odborné vzdělání získané absolvováním vzdělávacího programu akreditovaného podle zvláštního právního předpisu v oborech vzdělání, která se zaměřují na sociální práci a sociální pedagogiku, sociální pedagogiku, sociální a humanitní práci, sociální práci, sociálně právní činnost, charitní a sociální činnost;
- vysokoškolské vzdělání získané studiem v bakalářském, magisterském nebo doktorském studijním programu, který je zaměřen na sociální práci, sociální politiku, sociální pedagogiku, sociální péči, sociální patologii, právo nebo speciální pedagogiku, akreditovaném podle zvláštního právního předpisu;
- absolvování akreditovaných vzdělávacích kurzů ve výše uvedených oblastech v celkovém rozsahu minimálně 200 hodin a splnění výkonu povolání sociálního pracovníka, který trval nejméně 5 let a to za podmínky ukončeného vysokoškolského studia, který není uveden v předchozím bodě;
- absolvování akreditovaných vzdělávacích kurzů v oblastech uvedených v prvních dvou bodech v celkovém rozsahu minimálně 200 hodin při splnění výkonu práce sociálního pracovníka, jehož trvání bylo nejméně 10 let a byla splněna podmínka středního vzdělání s maturitní zkouškou v sociálně právním oboru, který byl ukončen nejpozději 31. prosince 1998.

1.3.4 Zásady poskytování sociálního poradenství

Při poskytování poradenství bychom mohli pracovníky v příslušných pracovištích rozdělit, jak uvádí Chloupková (2013), následovně:

Dobrý poradce (či sociální pracovník):

- má pozitivní vztah ke klientům (přijímá klienty bezpodmínečně);

- dochází ke kongruenci (neskrývá své pocity, verbální a neverbální projev je ve shodě);
- je upřímný;
- je empatický.

Špatný poradce (či sociální pracovník) svým klientům říká:

- vy si myslíte, že máte problém! Jen si poslechněte, jaké problémy mám já;
- dovolte, abych vám poradil, co máte dělat;
- rozumím tomu, protože už i já jsem jednou takový problém měl;
- o všechno se postarám a vyřeším to.

I poradenství má svá pravidla, a proto bychom je měli dodržovat, jelikož se jedná o důležitou součást jednání se zájemcem o danou službu a z tohoto důvodu by mu měla být věnována náležitá pozornost (Chloupková, 2013).

Ten, kdo s lidmi v rozvodu pracuje, jak píše Matoušek (2005), musí vycházet z předpokladu, že většina klientů budou lidé, kteří strůjcem rozvodu nebyli. Donutit nezávislejšího z partnerů ke spolupráci je obtížné. Klient, který hledá pomoc, má potřebu nacházet spojence v každém, kdo by mu pomohl. Hlavními a přirozenými spojenci jsou členové původní rodiny klienta. Pomáhající pracovník je viděn jako spojenec nadějný, neboť disponuje jistou profesionalitou. Ovšem musí být dodržena zásada, aby svou roli vůči oběma rozvádějím se partnerům definoval jako neutrální (Matoušek, 2005).

Pracovníci, kteří se věnují sociální práci s klienty, by měli dodržovat etický kodex sociálních pracovníků. *„Chrání klientovo právo na soukromí a důvěrnost jeho sdělení. Data a informace požaduje s ohledem na potřeby při zajištění služeb, které mají být klientovi poskytnuty. Žádnou informaci o klientovi neposkytne bez jeho souhlasu.“* (Etický kodex sociálních pracovníků, 1995).

1.3.5 Instituce poskytující sociálního poradenství

Tradiční manželské poradenství, jak uvádí Holá a Westphalová (2014), většinou končilo v situaci, kdy se rozvod zdál být nutný. Pak na místo psychologů nastoupili právníci. Nové poradenské odvětví (předrozvodové, rozvodové a porozvodové poradenství) vzniklo v České republice v 80. letech 20. století. Jejimi propagátory byli např. Zdeněk Matějček, Zdeněk Dytrych, Eduard Bakalář a Ivo Sedláček (Holá, Westphalová, 2014).

Poradny pro manželství, rodinu a mezilidské vztahy (v minulosti spíše známé pod pojmem manželské a předmanželské poradny) jsou, dle Novosada (2009), nejdostupnějšími institucemi nabízející poradenství. Směr jejich práce se týká osobních, vztahových, rodinných a partnerských problémů. Pracují, kromě jiného, s manželstvím ohroženým rozvodem a řeší i úpravu vztahů rozvedených partnerů a jejich dětí. Poskytují konzultace a to bezplatně. Najdeme zde odborníky z řad psychologů, psychologů-manželských poradců i sociálních pracovníků. Jejich činnost je také spojena se spoluprací s linkami důvěry, kurátory, se sociálními pracovníky jiných organizací, s ostatními poradenskými zařízeními a dalšími subjekty (Novosad, 2009).

Prvky rozvodového poradenství najdeme, jak uvádí Novák a Průchová (2007), v práci dalších institucí a odborníků. Řadíme mezi ně, kromě výše uvedených poraden pro manželství, rodinu a mezilidské vztahy i poradny občanské, orgány sociálně-právní ochrany dětí, mediační centra, nestátní neziskové organizace zaměřující se převážně na problémy dětí a rodiny, dále ordinace klinických psychologů a v neposlední řadě i advokátů (Novák, Průchová, 2007).

Potenciál těchto poraden je ovšem limitován tím, že značná část rozvádějících se rodin z různých důvodů nevyhledá jejich pomoc.

2 Cíl práce

2.1 Cíl práce

Cílem práce bylo zjistit, zda rodiny v rozvodovém řízení využívají k řešení své situace také sociální poradenství, a s jakým výsledkem.

2.2 Výzkumné otázky

Pro splnění výše uvedeného cíle jsem si zvolila následující tři výzkumné otázky:

- Z jakého zdroje jsou rodiny informovány o možnosti využití sociálního poradenství?
- Jakým způsobem pomáhá využití sociálního poradenství řešení životní situace rozvádějícím se rodinám?
- Co přináší rodinám využití služeb sociálního poradenství?

3 Metodika

3.1 Použitá metoda a techniky sběru dat

Pro zjištění potřebných informací byla zvolena strategie kvalitativního výzkumu. Kvalitativní dotazování tvoří, jak píše Hendl (2012), naslouchání vyprávění, kladení otázek dotazovaným a získávání jejich odpovědí. Obecně dotazování zahrnuje různé typy dotazníků, rozhovorů, škál a testů (Hendl, 2012).

V tomto případě byla zvolena metoda dotazování. Použito bylo techniky dotazníku s uzavřenými otázkami a techniky hloubkového rozhovoru.

Výhody osobního dotazování spočívají převážně v tom, že umožňují získat širší a hlubší informace o kvalitativně různorodých skutečnostech, které mohou být následně porovnány. Při interakci mezi dotazovaným a tazatelem je pak možno získat informace hlubšího charakteru (Surynek, Komárková, Kašparová, 2001).

Výzkum byl rozdělen na dvě části. V první fázi výzkumu bylo potřeba zjistit, které z rozvádějících se rodin využily při řešení své situace služeb sociálního poradenství. K tomuto zjištění bylo využito dotazníku s uzavřenými otázkami, které směřovaly ke zjištění dané skutečnosti. Dotazník byl předán respondentům ze známých rozvedených rodin. Tyto rodiny byly také požádány, zda by mohly jmenovat další takto situované rodiny, kterým byl dotazník také předán. Tato metoda je nazývána snowball sampling, a jak uvádí Hendl (2012), jejím základem je získání nových kontaktů na základě postupného nominování osobami, kteří jsou již ve výběrovém souboru. Tímto dochází k postupnému „nabalování“ respondentů a název této metody pramení z výše uvedeného postupu získávání potřebných kontaktů. Dotazovaný, jež je výzkumníkem vybrán, dále doporučuje možné účastníky výzkumu (Hendl, 2012).

Ve druhé části výzkumu proběhly rozhovory s vybranými respondenty z rozvedených rodin a to na základě výsledků dotazníkového šetření, ze kterého vyplynulo, které rodiny využily možnosti sociálního poradenství.

Podstatou rozhovoru je přímý kontakt výzkumníka s respondentem, od kterého získává odpovědi. Pro účely kvalitativního výzkumu můžeme rozlišit rozhovory individuální, skupinové, strukturované nebo volné. Specifickým rozhovorem je pak rozhovor hloubkový, při němž se snaží tazatel vhodnými podněty získat od respondenta detailní informace, které objasňují jeho odpovědi, postoje (Průcha, Veteška, 2012).

V případě hloubkového rozhovoru, jak píše Hendl (2012), je určován předmět vyprávění a je potřeba najít respondenta, který bude schopen vyprávět. Rozhovor se rozděluje na čtyři fáze: stimulace, vyprávění, kladení otázek pro vyjasnění nejasností, zobecňující otázky. Zpočátku je potřeba dotazovaného stimulovat - objasnit téma rozhovoru, snažit se získat jeho důvěru, aby následně začal vyprávět. Můžeme se zajímat o celý život nebo chtít tematizovat určitý úsek života. Po ukončení vyprávění se tazatel snaží objasnit dosud nejasné otázky a případné rozpory vyjasnit. V závěru je vypravěči povoleno odpovídat na otázky proč?, aby došlo k vyjasnění důležitých struktur, které dotazovaný neodhalil.

3.2 Charakteristika výzkumného souboru

Základní výzkumný soubor je tvořen zástupci, kteří prošli či prochází rozvodovým řízením. Roli zde nehraje skutečnost, zda žijí ve městě nebo na vesnici. Pro zpracování odpovědí nemá místo bydliště žádný význam.

Výzkumný soubor S1 byl vybrán na základě metody snowball sampling, kdy dotazovaný, který je tazatelem vybrán, doporučuje další respondenty splňující podmínky výzkumu. Celkem je soubor S1 tvořen 47 respondenty (osloveno bylo 47 osob, kterým byl předán dotazník s uzavřenými otázkami a všichni souhlasili s jeho vyplněním).

Druhý soubor S2 je souborem výběrovým z S1, kdy se jedná o respondenty, kde kvótou výběru pro zařazení do S2 byla odpověď ANO na první položenou uzavřenou otázku v dotazníku: *Navštívili jste v době řešení rozvodu nějakou instituci nabízející sociální poradenství - státní, občanskou, právní či jinou poradnu, abyste se*

informovali o možném řešení vaší situace? Celkem bylo kladně odpovězeno 7 respondenty, ale poskytnout rozhovor na dané téma mi bylo ochotno 5 dotazovaných.

Tito vybraní respondenti mi vyšli vstříc nejen při rozhovoru, který otevíral osobní nemilou životní zkušenost, ale také mi věnovali svůj čas. Jednalo se ve všech případech o rodiče, kterému jsou svěřeny po rozvodu děti do péče; pokaždé to byla matka.

Tímto způsobem jsem získala výzkumný soubor o 5 respondentech a jsou dále označováni jako R1, R2, R3, R4 a R5.

3.3 Realizace výzkumu

První fáze výzkumu

V této fázi jsem pracovala s výzkumným souborem S1 (blíže viz 3.2 Charakteristika výzkumných souborů). Byly rozeslány dotazníky a následně došlo k jejich zpracování. Dotazník obsahoval 7 základních otázek (Příloha č. 1). Vytvořila jsem si záznamový arch, na který jsem jednotlivé odpovědi ANO/NE zaznamenala. Výsledky byly pro přehlednost zpracovány a jsou prezentovány v Grafu č. 3: *Využití služeb sociálního poradenství při rozvodu*. Zvolené otázky směřovaly k tomu, abych zjistila, jak nahlíží respondenti na služby sociálního poradenství. Důležitá pro další zkoumání, jak bylo již uvedeno, byla z tohoto předloženého dotazníku otázka č. 1 – *Navštívili jste v době řešení rozvodu nějakou instituci nabízející sociální poradenství - státní, občanskou, právní či jinou poradnu, abyste se informovali o možném řešení vaší situace?* Tato zvolená otázka, resp. odpověď ANO, vyčlenila ze souboru S1 ty zástupce z rozvedených rodin, se kterými jsem posléze pracovala ve druhé fázi výzkumu.

Výsledky dotazníkového šetření jsem dále analyzovala a zpracovala v kapitole 4.1 Výsledky dotazníkového šetření.

Ve většině případů byla jako způsob zaslání dotazníků využita emailová korespondence, některé dotazníky byly předány osobně a dva zaslány poštou. Tento

sběr potřebných dat probíhal v období od poloviny ledna 2015 do poloviny měsíce března 2015.

Druhá fáze výzkumu

V následné fázi jsem pracovala se zástupci z rozvedených rodin, kteří odpověděli, že v době řešení rozvodu navštívili některou z institucí poskytující sociální poradenství a kteří byli také ochotni se mnou dále spolupracovat a sdělovat mi informace z bolestného období svého života. Tito respondenti byli zařazeni do výběrového souboru s označením S2. S těmito zástupci jsem pracovala technikou hloubkového rozhovoru. Respondenti byli seznámeni se tématem diplomové práce, bylo jim vysvětleno, že by se jejich vyprávění mělo týkat okruhu sociálního poradenství a že jim v případě ujasnění po skončení vyprávění položím doplňující otázky, abych získala potřebná data pro zodpovězení výzkumných otázek. Tímto byl vyčleněn rámec pro dané téma a získané odpovědi byly zaznamenány na diktafon.

Tyto rozhovory byly sjednány předem a trvaly v průměru 2 hodiny a byly poskytnuty v měsíci březnu 2015 v odpoledních a podvečerních hodinách v domácnosti vybraných rodin

Pro zodpovězení výzkumných otázek jsem si vytyčila 10 okruhů otázek a témat (Příloha č. 2), které vycházejí z výzkumných otázek. Rozhovory byly přepsány doslovně do druhého záznamového archu a poté z nich vybrány informace, které odpovídaly výše uvedeným otázkám. Následně byly analyzovány a porovnávány a učiněn z nich výsledný závěr.

Všechny rodiny byly informovány o předmětu výzkumu, bylo zdůrazněno, že bude zachována anonymita respondentů a výsledky z dotazníkového šetření a poskytnutého rozhovoru budou využity výhradně za účelem zpracování této diplomové práce.

Celkové výsledky jsou uvedeny v kapitole 4 - Výsledky vlastního kvalitativního výzkumu. Pro přehlednost byla důležitá data zpracována do tabulek a grafu.

Doslovné přepisy rozhovorů jsou z důvodu citlivých informací uloženy u autora.

3.4 Způsob zpracování výsledků

Dotazník

Data byla získána na základě 47 vyplněných dotazníků v první fázi výzkumu. Zpracování jednotlivých odpovědí z uzavřených otázek je v kapitole 4 – Výsledky vlastního kvalitativního výzkumu, uvedených v tabulkách a grafu. Jednotlivé dotazníky jsou uloženy u autora.

Hlubkový rozhovor

Ve druhé fázi výzkumu probíhaly rozhovory s vybranými respondenty, které byly s jejich souhlasem nahrávány na diktafon.

Při setkání s dotazovanými jsem se snažila získat jejich důvěru, aby mohli vyprávět bez ostychu. Zpočátku jsem každému objasnila téma diplomové práce, její zaměření na využití služeb sociálního poradenství a požádala jsem je, aby mi o své zkušenosti začali vyprávět na dané téma, abych mohla ze získaných dat vystihnout potřebné informace pro další zpracování. Do rozhovoru jsem vstupovala pouze v případě, kdy si dotazovaní nebyli jisti, zda se danému tématu věnují.

Po ukončení vyprávění jsem v případě, že mi dotazovaní svým sdělováním neposkytli potřebné informace, podala doplňující otázky, abych si ujasnila rozpory. Při každém upřesňujícím dotazu jsem citovala slova respondentů či rozšířila okruh dotazu o otázku, kterou jsem potřebovala objasnit, abych mohla při konečném zpracování zodpovědět okruh tématu hloubkového rozhovoru.

Posléze jsem do záznamového archu přepsala rozhovory doslovně tak, jak se jednotliví respondenti vyjadřovali – tj. hovorovou řečí, nesprávným skloňováním, odbíháním od tématu.

Zjištěné informace jsem dále třídila podle předem daných okruhů otázek a témat (vycházejících z výzkumných otázek), analyzovala, porovnávala s odpověďmi ostatních dotazovaných a shrnula do závěru.

4 Výsledky vlastního kvalitativního výzkumu

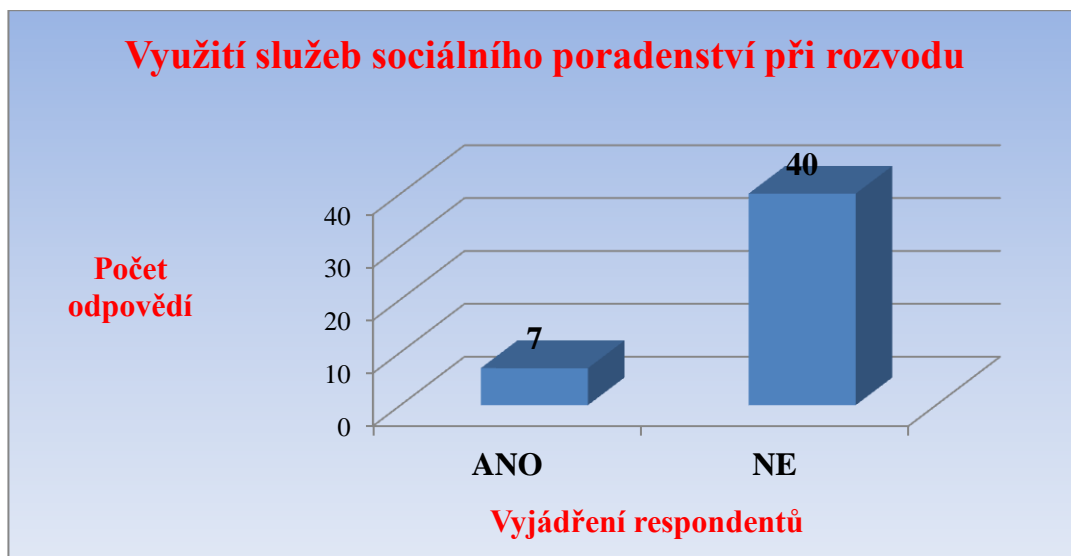
V předchozí kapitole bylo uvedeno, jakým způsobem bude postupováno při zpracování výsledků vlastního kvalitativního výzkumu. Pro přehlednost jsou obě fáze zjišťování potřebných dat zpracovány v samostatných podkapitolách.

4.1 Výsledky dotazníkového šetření

V první fázi výzkumu bylo potřeba zjistit, které z dotazovaných rodin využily služeb sociálního poradenství. Oslovených rodin bylo celkem 47 (výzkumný soubor S1), byl jim předán dotazník s uzavřenými otázkami a na základě výsledku odpovědi stěžejní první otázky byly dotazníky roztrženy do dvou skupin – výzkumného souboru S1 a výběrového souboru S2 .

Výzkumný soubor S1 obsahoval 7 dotazníků s odpovědí ANO, který byl dále zohledněn jako soubor výběrový S2 a bylo s ním pracováno ve druhé fázi výzkumu a zbývajících 40 dotazníků s odpovědí NE. Výsledky názorně ukazuje následující graf, ze kterého je patrné, že ve většině rozvodových případů nebylo služeb sociálního poradenství využito:

Graf č. 3: Využití služeb sociálního poradenství při rozvodu

(Zdroj: vlastní výzkum)

4.1.1 Výsledky odpovědí respondentů s využitím sociálního poradenství při rozvodu

Jak bylo výše uvedeno, první skupina dotazovaných z S1 tvoří následný výzkumný soubor S2 (na základě kvótního výběru s odpovědí ANO na využití sociálního poradenství při rozvodu) a tvoří necelou sedminu z celkového souboru S1.

V následné tabulce jsou zpracovány odpovědi na položené otázky v dotazníku. V otázce první, páté, šesté a sedmé nacházíme jednoznačnou odpověď ANO. Rozdílný názor vidíme v otázkách zbývajících – druhé, třetí a čtvrté.

Tabulka č. 4: Výsledky odpovědí respondentů s využitím sociálního poradenství při rozvodu

Otázka číslo	Znění otázky	Odpověď		Celkem
		ANO	NE	
1	Navštívili jste v době řešení rozvodu nějakou instituci nabízející sociální poradenství - státní, občanskou, právní či jinou poradnu, abyste se informovali o možném řešení vaší situace?	7	0	7
2	Byli jste touto institucí informováni o možnosti využití sociálního poradenství v některém zařízení?	4	3	7
3	Pokud ano, využili jste služeb sociálního poradenství?	5	2	7
4	V případě využití služeb sociálního poradenství pomohly vám zde získané informace k řešení vaší situace?	5	2	7
5	Pokud jste využili tuto možnost, doporučili byste využití služeb sociálního poradenství svým známým, kdyby se dostali do stejné situace jako vy?	7	0	7
6	V případě, že byste řešili rozvod nyní, a jste již informováni o tom, co sociální poradenství nabízí, využili byste těchto služeb?	7	0	7
7	Pokud jste nevyužili sociálního poradenství a nyní již víte, jakou situaci jste řešili a je zde možnost využít tyto služby, doporučili byste využití sociálního poradenství svým známým, kdyby se dostali do stejné situace jako vy?	7	0	7

(Zdroj: vlastní výzkum)

Sedm dotazovaných navštívilo instituci nabízející sociální poradenství při řešení nepříjemné situace v životě, kdy se snažili vyhledat pomoc odborníků, kteří zaujmají

objektivní postoj k dané věci. Pět z nich využilo pomoc a radu služeb sociálního poradenství – a souhlasili také s poskytnutím rozhovoru, aby se podělili o své zkušenosti. Všech pět dotazovaných také konstatovalo, že skutečnosti, které se v poradně dozvěděli, jim pomohly při řešení situace při rozvodu.

Ačkoli z vybraných sedmi respondentů využilo těchto služeb pět, tak v případě, že by stejnou situaci řešili nyní, tak by jednoznačně této pomoci využilo a také doporučilo návštěvu poradny svým známým v případě rozvodu všech sedm dotazovaných.

4.1.2 Výsledky odpovědí respondentů bez využití sociálního poradenství při rozvodu

Respondenti, kteří odpověděli na první položenou otázku záporně byli instruováni o tom, že mají dále pokračovat v zodpovězení otázky č. 6 – *V případě, že byste řešili rozvod nyní, a jste již informováni o tom, co sociální poradenství nabízí, využili byste těchto služeb?* a otázky č. 7 – *Pokud jste nevyužili sociálního poradenství a nyní již víte, jakou situaci jste řešili a je zde možnost využít tyto služby, doporučili byste využití sociálního poradenství svým známým, pokud by se dostali do stejné situace jako vy?*

Cílem bylo zjistit, jak by se respondenti zachovali, pokud by rozvodovou situaci řešili nyní. Smyslem této odpovědi je porovnat, jak postupně dochází ke změně názorů na využití těchto služeb a jak se mění myšlení lidí pro řešení zásadních životních otázek.

Tabulka č. 5: Výsledky odpovědí respondentů bez využití sociálního poradenství při rozvodu

Otázka číslo	Znění otázky	Odpověď		Celkem
		ANO	NE	
1	Navštívili jste v době řešení rozvodu nějakou instituci nabízející sociální poradenství - státní, občanskou, právní či jinou poradnu, abyste se informovali o možném řešení vaší situace?	0	40	40
6	V případě, že byste řešili rozvod nyní, a jste již informováni o tom, co sociální poradenství nabízí, využili byste těchto služeb?	30	10	40
7	Pokud jste nevyužili sociálního poradenství a nyní již víte, jakou situaci jste řešili a je zde možnost využít tyto služby, doporučili byste využití sociálního poradenství svým známým, kdyby se dostali do stejné situace jako vy?	27	13	40

(Zdroj: vlastní výzkum)

Výše uvedené výsledky jsou zajímavé. Tři čtvrtiny z respondentů, kteří uvedli, že služby sociálního poradenství nevyužili, by v případě řešení rozvodové otázky nyní postupovali opačně. Zajímavé je také zjištění, že by tři respondenti, jež by v současnosti postupovali jinak, nedoporučili vyhledat příslušnou poradnu svým známým. Důvod proč? nebyl tímto výzkumem sledován. Dále se touto skupinou nebudeme zabývat, neboť pro odpověď na výzkumné otázky je potřeba pracovat s výběrovým souborem S2.

4.2 Výsledky hloubkových rozhovorů

V této kapitole se zaměříme na respondenty, kteří na otázku využití služeb sociálního poradenství odpověděli ANO. Jednalo se o 7 dotazovaných, s poskytnutím rozhovoru souhlasilo 5 z tohoto výběrového souboru S2. Pro zachování anonymity jsou označeni R1, R2, R3, R4 a R5.

4.2.1 Respondenti – základní údaje o rodinách

Pro přiblížení jednotlivých respondentů níže uvádím základní údaje o jednotlivých rodinách, protože je zajímavé posoudit názory různých věkových skupin na danou problematiku, neboť roli při rozhodování o rozvodu hrají také další skutečnosti – důvod k rozvodu, ekonomické podmínky rodiny, věk respondenta, věk dětí, stálost zaměstnání, a mnohé další.

Z důvodu zachování anonymity nejsou uváděny přesné údaje (jména, místo bydliště, povolání), ale pro představu o sociálním statutu jednotlivých respondentů jsou tyto informace postačující.

Tabulka č. 6: Základní údaje o respondentovi R1

Základní údaje o respondentovi R1	
Dotazovaný	matka
Počet dětí	2
Pohlaví dětí	chlapci
Místo bydliště	město
Trvání manželství	15 let
Věk respondenta v době rozvodu	35
Věk druhého rodiče v době rozvodu	40
Věk dětí v době rozvodu	12 a 15
Vzdělání respondenta	vyšší odborné
Vzdělání druhého rodiče	úplné střední
Oblast povolání respondenta	zdravotnictví
Oblast povolání druhého rodiče	zabezpečovací služby
Důvod rozvodu	alkoholismus manžela

(Zdroj: vlastní výzkum)

Tabulka č. 7: Základní údaje o respondentovi R2

Základní údaje o respondentovi R2	
Dotazovaný	matka
Počet dětí	2
Pohlaví dětí	dívky
Místo bydliště	město
Trvání manželství	15 let
Věk respondenta v době rozvodu	35
Věk druhého rodiče v době rozvodu	39
Věk dětí v době rozvodu	11 a 13
Vzdělání respondenta	vysokoškolské
Vzdělání druhého rodiče	vysokoškolské
Oblast povolání respondenta	státní správa
Oblast povolání druhého rodiče	zabezpečovací služby
Důvod rozvodu	negativní změna chování partnera po jeho dostudování na VŠ, kdy se začal chovat majetnický, a docházelo k psychickému týrání partnerky

(Zdroj: vlastní výzkum)

Tabulka č. 8: Základní údaje o respondentovi R3

Základní údaje o respondentovi R3	
Dotazovaný	matka
Počet dětí	3
Pohlaví dětí	dva chlapci (dvojčata), dívka
Místo bydliště	vesnice
Trvání manželství	13 let
Věk respondenta v době rozvodu	36
Věk druhého rodiče v době rozvodu	40
Věk dětí v době rozvodu	4 a 8
Vzdělání respondenta	úplné střední
Vzdělání druhého rodiče	úplné střední
Oblast povolání respondenta	OSVČ
Oblast povolání druhého rodiče	OSVČ
Důvod rozvodu	manželská nevěra ze strany partnera a následné soužití s jeho přítelkyní

(Zdroj: vlastní výzkum)

Tabulka č. 9: Základní údaje o respondentovi R4

Základní údaje o respondentovi R4	
Dotazovaný	matka
Počet dětí	2
Pohlaví dětí	chlapci
Místo bydliště	město
Trvání manželství	14 let
Věk respondenta v době rozvodu	44
Věk druhého rodiče v době rozvodu	42
Věk dětí v době rozvodu	9 a 13
Vzdělání respondenta	střední odborné
Vzdělání druhého rodiče	střední odborné
Oblast povolání respondenta	služby
Oblast povolání druhého rodiče	řidič z povolání
Důvod rozvodu	ztráta komunikace mezi partnery, citová ochablost, neschopnost partnera hledat kompromisy

(Zdroj: vlastní výzkum)

Tabulka č. 10: Základní údaje o respondentovi R5

Základní údaje o respondentovi R5	
Dotazovaný	matka
Počet dětí	2
Pohlaví dětí	divky
Místo bydliště	město
Trvání manželství	14 let
Věk respondenta v době rozvodu	33
Věk druhého rodiče v době rozvodu	39
Věk dětí v době rozvodu	11 a 13
Vzdělání respondenta	vysokoškolské
Vzdělání druhého rodiče	střední odborné
Oblast povolání respondenta	státní služby
Oblast povolání druhého rodiče	dělnická profese
Důvod rozvodu	neschopnost komunikace mezi partnery, citové strádání na straně partnerky

(Zdroj: vlastní výzkum)

Shrnutí

Ze základních osobních údajů lze charakterizovat výzkumný vzorek respondentů. Věk žen se pohyboval v průměru 36 let a u jejich partnerů v průměru 40 let. Vyjma dětí jedněch rodičů se věk dětí v době rozvodu pohyboval kolem 12 let. Manželství trvala 14 let. Partnerům se narodily dvě děti, jednomu páru tři.

Co se týče vzdělání, tak ženy zaujímaly vyšší stupeň vzdělání, než jejich protějšky. Důvodem rozvodu byly ve třech případech vztahové problémy; alkoholismus a nevěra se objevil u zbývajících dvou párů.

4.2.2 Vyhodnocení rozhovorů

S vybranými respondenty z výběrového souboru S2, kteří splňovali podmínku kvótního výběru na základě kladné odpovědi na první položenou dotazníkovou otázku (viz kapitola 3.2 Charakteristika výzkumného souboru) byl realizován hloubkový

rozhovor. Dotazovaným bylo objasněno téma diplomové práce tak, aby se v rozhovoru mohli vyjádřit k předmětu výzkumu a jejich vyprávění bylo nahráváno na diktafon.

Následně byl proveden doslovný přepis uskutečněných rozhovorů a analyzován tak, aby se k danému tématu či otázce z poskytnutých výpovědí respondentů mohl zpracovat výstup k danému okruhu. Níže jsou uvedeny okruhy otázek a témat k zodpovězení výzkumných otázek a zakomponovány výsledky rozhovorů jednotlivých respondentů.

Dotazovaní ve všech případech navštívili manželskou a předmanželskou poradnu, která je registrovaným poskytovatelem sociálních služeb, ve své náplni má poskytování základního a odborného sociálního poradenství a zabývá se, kromě jiných činností, řešením problémů v době rozvodu i po něm.

Okruhy zjišťovaných skutečností a odpovědi:

Nezletilé děti a jejich zastupování před soudem opatrovníkem – pracovníkem orgánu sociálně právní ochrany dětí – byli jste těmito pracovníky upozorňováni na využití služeb sociálního poradenství, případně jaká instituce vám byla doporučena?

V jednom případě byla pracovníky orgánu SPOD pro případné řešení krize manželství doporučena manželská poradna a dále upozorněno na skutečnost, že další institucí může být občanská poradna, právnická poradna a v případě vyhrocené situace v rodině krizové centrum v krajském městě.

V ostatních případech sami respondenti tuto poradnu vyhledali již předtím, než byli kontaktováni zaměstnanci tohoto orgánu, neboť chtěli rodinnou situaci řešit s pomocí třetí nezávislé osoby – odborníka, aby předešli případnému rozvodu. Roli v tom hrála jak vztahová, a pro většinu už vlastními silami neřešitelná, rozepře mezi manžely, tak i budoucnost dětí, které by posléze žily v neúplné rodině.

Při návštěva orgánů SPOD byli respondenti obeznámeni s tím, že zástupce této instituce jedná výhradně za děti a v jejich zájmu. V případě dětí školního věku jsou prováděny pohovory s dětmi, kdy se zjišťuje jejich pohled na danou situaci.

Závěr: Většina z dotazovaných osob vyhledala služby sociálního poradenství ještě před jednáním s orgánem SPOD. Důvodem byly převážně vztahové problémy partnerů, řešení konkrétních otázek ohledně dětí nastalo v průběhu následných konzultací v poradně. Jednalo se hlavně o možnosti řešení bydlení, nároků na výživné apod.

Došlo po konzultaci v zařízení nabízející sociální poradenství mezi vámi k lepší komunikaci ohledně další výchovy dětí?

Do poradny přišli respondenti většinou už s tím, že byli domluveni na další výchově dětí. Ani v jednom případě nedošlo zpočátku k dohadům, které by musely být řešeny jiným způsobem, například soudně. V případě respondentů se vycházelo z obecného trendu, že děti zůstávají po rozvodu v péči matky.

Pouze jeden z rozcházejících se párů měl stanovenou, že děti budou s otcem v pravidelném kontaktu, tj. pobyt o víkendu 1x za 14 dní v místě bydliště expartnera.

V případě otce – živnostníka nebylo možno, vzhledem k povaze jeho povolání, určit pravidelnost návštěvy dětí. Zpočátku si děti bral málo, posléze se snažil vidět se s nimi častěji i z důvodu, aby si zvykly na novou partnerku.

Ve třech případech po rozvodu nebyla příliš využívána ústní dohoda o tom, že děti mohou přijít k otci kdykoli, neboť nedocházelo k aktivnímu zájmu ze strany otců o kontakt s dětmi, ale ani děti tato setkání nevyžadovaly. Tato skutečnost vyplývala v jednom případě z faktu, že otec je alkoholik, který má problémy sám se sebou a nebylo možno se na něj spolehnout. *„Byli jsme dohodnutý a víc se to neřešilo. On extra nevyžadoval, kdy bude mít děti, ty byly dost velký, takže přesně jsme to domluvený neměli, bral si je jenom, když chtěl, což bylo sporadicky, já jsem na tom ani nebazírovala, nebo abych to šla řešit na sociálku, on byl nespolehlivej a když byl nachlastanej, tak mu je přece strkat nebudu“ (R1)* Ve zbývajících dvou případech bylo důvodem ego expartnera. *„Proč bych se měl doprošovat, když nechťejí?“ (R5).*

Závěr: Z výsledků vyplynulo, že expartneri byli dohodnuti, jakým způsobem bude zajištěna další výchova dětí. Ve všech případech zůstaly děti po rozvodu v péči matky, ve čtyřech případech nebyla stanovena dohoda o tom, že by děti měly pravidelně být

u otce - děti k nim docházely sporadicky, a jak vyplynulo z rozhovorů, s otcem časté kontakty nevyužívaly, někdy odůvodněně (alkoholismus nebo nezáměr otce).

Řešení financí po rozvodu – týkající se potřeb dětí – přispěl náhled pracovníka poradny k akceptovatelné domluvě ohledně výživného?

Otázka financí je vždy citlivým tématem. Rozvádějící se partneři toto téma otevírají v poradnách, které před rozvodem navštěvují. Pracovník poradny se, jako nezávislý odborník, snaží na tuto problematiku nahlížet ze strany obou zúčastněných. Zdůrazňuje potřebu dětí, která s přibývajícím věkem vzrůstá; pokud rodiče sdílejí tento názor, tak jsou schopni uzavřít akceptovatelnou dohodu. Dochází také k tomu, že v poradně s názorem odborníka na vyšší přispívání dětem v budoucnosti souhlasí: „*Jsou to přece naše děti*“ (R5), ale skutečnost posléze vypadá jinak, obzvláště s odstupem let, jak také vyplynulo z rozhovoru s respondenty.

V případě respondenta R3 dochází k úhradám i nad rámec dané povinnosti: „*Dětem je kromě určeného výživného přispíváno na životní pojištění, na kroužky*“ (R4).

Z vyjádření respondenta R3 vyplynulo, že: „*Bývalý manžel výživné navrhl sám, měnit to nechce, takže nikdo do toho ani nezasahoval. Měli jsme dohodu. Přispívá na stavební spoření dcery, klukům ho platím já. Auto, které užívám a potřebuju ho, abych mohla děti vozit do školy, školky a na kroužky, má na firmu, ale řekla jsem mu, jestli bude dělat boty, tak sáhnu na peníze dětí. Říkal, že si do toho nenechá kecat ani od současné partnerky. Pokud by exmanžel nebyl tak vstřícný, tak bych to měla taky těžký, teď se snaží, ale to je teď, nevím, co za pár let, jeho nová do něj bude hustit a může to být jinak. Teď mi platí na základě ústní dohody ještě elektriku kromě alimentů. Pro mě je to priorita, aby děti mohly mít, co chtějí. Teď dcera, za pár let, aby kluci měli ty jeden, dva kroužky jako dcera. Bývalý manžel zatím slíbil, že bude přispívat. V poradně mi poradila, jak co, koukala i na jeho pohled, viděla pohled i druhé strany, nejen ten můj. Poradila mi jak s barákem, jak zajistit ty děti. Na co si dát pozor, aby se děti měly dobře*“ (R3).

Respondent R1 tuto otázku řešil kromě manželské poradny také v právní poradně.

Může se stát, že se změní okolnosti, například ztráta zaměstnání. „Výživné bylo určeno na začátku, potom byl on nezaměstnaný, z práce odešel sám, protože pil, měl od zaměstnavatele rentu, požádal o snížení alimentů, k tomu došlo, když měl pak jinou práci, tak zase na výplatní pásce měl méně, než dostával, ještě se oháněl u soudu tím, že ho živí rodiče. Ale přihlíželo se k dokladům, takže se mu nedalo nic dokázat. Kdyby dětem aspoň něco koupil – lyže.... Prostě nic. Zrovna to bylo ve věku, kdy byly u obou lyžařské výcviky, takže jsem to táhla ze svého a jeho argument byl – když nemá peníze, jak to že si udělala okna? Z čehos to platila? Vždyť v tom bytě nebydlím sama, ale s jeho dětma... místo toho, aby viděl, jak je o děti postaráno, tak...“ (R1)

V případě respondentů R2, R3 a R5 muselo dojít k soudnímu řešení výše výživné, když se expartner nezabýval faktem, že u dětí došlo k navýšení jejich finančních potřeb a to z důvodu studia na střední škole, kdy se zvyšují výdaje na internát, dojíždění apod. I přesto, že docházelo ke snahám ze strany matky se s expartnerem domluvit, aby dětem přispíval úměrně věku a jejich zvyšujícím se potřebám, a k žádnému akceptovatelnému řešení nedošlo, tak celá záležitost musela být řešena soudní cestou. V případě respondentů R2 a R5 musela být podána žaloba o zvýšení výživného samotnými dětmi, neboť byly již plnoleté. V případě nezletilých dětí je tato záležitost projednávána zákonným zástupcem, přičemž u soudu jsou děti zastupovány opatrovníkem, tj. pracovníkem orgánu SPOD. Tato skutečnost rozhodně neprospívá dalším vztahům mezi otcem a dětmi.

Závěr: Z výsledků vyplývá, že v poradnách je otázka financí po rozvodu jedním z důležitých témat, neboť peníze hrají po rozvodu velkou roli, zvláště z důvodu starostí o děti. Jak respondenti sdělili, ne vždy je otázka výživného ze strany „plátců“ viděna objektivně a přiměřeně potřebám společných potomků. Bohužel v případě, kdy nedojde k optimální domluvě, musí být tato záležitost řešena soudně.

Kolikrát jste navštívili před soudem o rozvodu instituci poskytující sociální poradenství?

Zde se frekvence konzultací v poradně různí, neboť velice záleží na přístupu k této instituci jednotlivými respondenty. Respondent R2 sdělil: „V poradně jsme byli pouze

jednou, protože bývalý posléze řekl, že tam chodit nebude, že ta doktorka je blbá. Dotkla se jeho ega a to bylo špatně. Já jsem v poradně byla pak ještě jednou, řešili jsme hlavně skutečnosti ohledně dětí.“

Respondentky R1, R3 manželskou poradnu navštívily 3x, respondentka R5 2x. Respondentka R1 docházela ještě do právní poradny, kde byl celkem 5x.

Návštěva zařízení respondentka R3 proběhla celkem 3x. K plánované čtvrté již nedošlo, neboť dotazovaná nabyla dojmu, že se stejně nic nezměnilo. *„Byly nám určeny termíny, kdy přijít. Poprvé to bylo snad za měsíc, pak paní doktorka naznala, že je to lepší, tak další termín byl za 6 týdnů, protože se na tom musí pracovat. Říkala, že ty termíny se mění podle situace, buď se můžou zkrátit nebo prodloužit, prostě dle situace. Je to podle toho, jak se to vyvíjí, nemá cenu chodit po čtrnácti dnech. Poslední konzultaci jsme nakonec zrušili, bylo to ve stejných kolejích, i přes to, že věděl, co má změnit ....“ (R4).*

„Ačkoli jsme poradnu navštívili jen dvakrát, přesto jsem ráda, že jsme konzultaci absolvovali. Bývalý manžel původně do poradny vůbec nechtěl, musela jsem mu předtím několikrát vysvětlit, že je tam člověk, který nás nezná, nebude stát při mně ani při tobě, tak tam pak šel.“ (R5.)

Závěr: Návštěva poradny, resp. počet konzultací se liší v závislosti na ochotě řešit problémy, míře vzniklých komplikací, obsahu projednávaných skutečností (vztah, bydlení, finance) či ochotě dále pokračovat. V každém případě je úspěch takovou instituci vůbec vyhledat a otevřeně mluvit před odborníkem, což zvláště mužům dělá problémy.

Co jste si odnesli z konzultace v poradně?

Služby sociálního poradenství, v tomto případě hlavně návštěva manželské poradny, která nahlíží na rozvádějící se rodiny z širšího pohledu (vztahového, ekonomického, sociálního,..) hodnotili všichni účastníci rozhovoru kladně.

Respondentka R1 byla s manželskou poradnou velice spokojena, neboť *„mi paní doktorka pomohla otevřít oči.“* V případě návštěvy právní poradny jí byla poskytnuta pomoc v bytové otázce: *„Chtěla jsem jít do pronájmu, ale paní doktorka mi řekla, ať to*

nedělám, ať to řeším trošku jinak, že to bude finančně pro mě stejný jako bych si vzala úvěr, ale byla bych ve svém. Navíc byla paní doktorka strašně vstřícná, mohla jsem jí kdykoli zavolat. Měla trpělivost, protože několikrát jsme byli domluvený na schůzce, on tam přišel opilý, takže se to zase rušilo.“

V případě respondentky R2 vyšlo najevo, že exmanžel by k ní měl změnit přístup. *„Měl mě začít brát jako partnerku a ne jako věc, kterou má v domácnosti. Mě to pomohlo zvednout sebevědomí v tom, že jsem si uvědomila, že jsem člověk a že bych s tím měla něco dělat. On řekl, že tam chodit už nebude“*

Z vyjádření respondentky R3 vyplynulo, že je paní ráda za existenci poradny, neboť zde může najít podporu a pomoc při řešení různých problémů, čímž potvrdila smysl odborného sociálního poradenství, která má poskytnout – jak vyplývá ze zákona o sociálních službách - pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí: *„Odnese jsem si dobrý pocit, že mám někoho za zády, kdyby se něco stalo, že vím, za kým mám jít, že to vidí i z jiné stránky.“*

Pro respondentky R4 a R5 - kromě vyjasnění otázek ohledně bydlení, výživy dětí a poskytnutí informací ohledně rozvodu - bylo důležité zjištění důvodů problémů konfliktů ve vztahu, neboť byly ujištěny, že chyba ve vztahu nebyla na jejich straně. *„Tato služba byla úžasná v tom, že tam doktorka oba dva rozpitvala, ptá se na rovinu chlapa i ženský, chce narovinu vědět, aby odpovídal k tomu druhému, co mu vadí, co by chtěl změnit – chování, vizáž a úžasně rozpitvá toho člověka, dává konkrétní otázky pak řekne v podstatě ten názor na toho dotyčnýho, narovinu mu to řekne.“ (R4)*

Závěr: Na základě výše uvedených výpovědí lze konstatovat, že konzultace v poradenském zařízení je přínosná. Důležité je zjištění, že je možno se na tyto instituce obracet v případech, kdy je potřeba řešit základní potřeby jako je bydlení, otázku financí, rady při podávání žádostí o rozvod, vyjasnění situací, jak rozvod probíhá. Klientům se zde dostává objektivního pohled na situaci, na vlastní osobu. Tento pohled je poskytnut nezávislým odborníkem, jsou zde doporučeny postupy, jak se například snažit změnit postoj k druhému, aby nedošlo k rozvodu.

Objevila se témata, která nešla ani po konzultaci v instituci poskytující sociální poradenství změnit, najít řešení, zjednodušit – případně jaká?

V případě respondenta R1 je problémem stále u expartnera alkohol a peníze – hlavně ty jsou kámen úrazu. Responent R2 rozvodem spíše získal, neboť paní se seznámila krátce po rozvodu s přítelem, který je jí dodneška oporou. Odpovědí respondenta R3 bylo konstatování: „*Vše se dostalo zpět do bodu, kde to bylo a nezměnilo se nic.*“ V případě respondenta R4 se řešilo hlavně téma návštěvy dětí. „*Hodně jsme se zabývali tím, aby si děti bral jednou za 14 dní, což byl problém, začal si je brát až po těch dvou letech trochu pravidelněji. Předtím to bylo hodně těžký se domluvit, což mi i paní v poradně říkala, abych mu je dávala, aby si vyzkoušel, jaké to je, starat se o děti.*“ U respondenta R5 došlo k soudnímu jednání v případě výživného, neboť si expartner pořád neuvědomuje, že děti studují a to s sebou přináší vyšší výdaje.

Závěr: Ačkoli poradenská zařízení nabízí možnosti řešení, jsou situace, které se nedaří změnit či zjednodušit, neboť zúčastněné strany nezaujímají stejný postoj k věci.

Dozvěděli jste se naopak o nových možnostech řešení vaší situace, případně jakých?

Respondentka R1 byla ujištěna v tom, aby razantněji hájila svá práva a práva svých dětí: „*Protože, když jdeš do toho poprvý, tak jseš takovej vystrašeněj, nevíš... máš strach, že něco řekneš a on si na tebe doma došlápne, takže tím je člověk pak omezený.*“

V případě odchodu partnera k jiné ženě řešila respondentka R3 otázku rozvodu zda ano, či ne, neboť velkou roli v tom hrály tři malé děti. „*Paní doktorka mi říkala, abych mu dala čas na rozmyšlenou, abych mu dala ten prostor, ale ne dlouho, tak tři měsíce, jestli by se třeba vrátil, což byla vlastně dobrá rada. Dala jsem mu na vědomí, aby si vybral vrátit se kvůli mně, protože děti jednou odejdou a my pak zůstaneme sami.*“

Respondentka R4 jen zopakovala, co bylo již vyřčeno. „*Nedozvěděla jsem se nic, vše to bylo jen krátkodobé, furt se to vracelo, bylo nám něco doporučeno, chvilku to fungovalo, ale pak to zase bylo zpátky.*“

V případě respondentky R5 je možno souhlasit s výše uvedeným názorem, že vše se vrátilo do stejných kolejí. Řešení rozvodu to pouze oddálilo.

Závěr: Z výše uvedeného lze vystihnout skutečnost, že poradna, kterou respondentky se svými bývalými partnery navštívily, pomáhá na rozvodovou situaci nahlížet z více úhlů pohledu - řešit vztahový problém a pokud již nelze „rozbitý džbán slepit“ a dojde k rozvodu, tak nastupuje pomoc a rada při řešení praktických věcí – výchova dětí, finance, hájení svých práv a práv dětí.

Chápete služby sociálního poradenství po vaší vlastní zkušenosti jako přínosné?

Respondentky R1, R2 a R5 se vyjádřily stručně – tyto služby jednoznačně viděly jako přínos pro řešení problémů spojených s rozvodem.

„Říkala jsem si, že kdyby bylo možné ho využít ještě předtím, než se to stalo, třeba kdyby řekl – hele máme problém, potřebujeme to řešit – ne že si někoho najdu a vypadnu, ale myslím si, že u těch chlapů je hodně problém je někam dostat. Ženský jsou vstřícnější, komunikativnější, chlapi to spíš berou jako to, že se nikomu svěřovat nebudou, oni přece problém nemají“, vyjádřila se v průběhu rozhovoru respondentka R3. Zároveň považuje za pozitivní skutečnost *„že kdyby se něco zhoršilo ve výchově dětí nebo by začal být horší vztah, tak vím, že tady poradna je, že tam můžu kdykoli přijít, kde by mi poradili, jak dál postupovat. Že mám zadní vrátka nebo za sebou někoho, kam se obrátit, jak dál.“*

Respondentka R4 tento názor sdílela také. *„Určitě ano, doporučila bych to ostatním, kdybych měla nějaký problém, šla bych tam znovu.“*

Závěr: Služby sociálního poradenství jsou po vlastní zkušenosti respondentek určitě přínosné. Takto kladně odpověděly všechny dotazované.

Ulehčila vám, alespoň částečně, tato služba řešení rozvodu, případně v čem?

Respondentky R1 a R2 se shodly v názoru, že tato služba pomáhá určitě v praktických věcech. *„Aby mi pomohli sepsat žádost o rozvod, jak na to, aby to bylo podle zákona, na co mám nárok, jak bude probíhat řízení.“ (R1)*

„Byla jsem vděčna za radu, že mám bývalému manželovi nechat čas na rozmyšlenou, zda se nechce vrátit. Mám tak jasno v tom, že jsem se snažila mu dát šanci. Paní doktorka mi také otevřela oči v tom zajistit naše děti, za což jsem jí opravdu vděčná.“ (R3)

I respondentky R4 a R5 došly ke shodnému závěru. *„Paní doktorka mi otevřela oči, ukázala, že on je ten rebel. To je špatný slovo – on je ten boříč, takže kdyby to bylo tak, že by mi řekla - pracujte na sobě vy, a já bych to neudělala, tak bych si to pak vyčítala; anebo bych to udělala a dodneška bysme rozvedený nebyli. Takže by to pomohlo.“ (R4)*

Závěr: Jednoznačně se dá konstatovat, že vyhledat pomoc v tomto zařízení pomůže při objasnění situací, na které může být jednostranně nahlíženo jinak, čímž by vznikla mylná představa o dané věci.

Zkomplikovala vám návštěva tohoto zařízení váš rozvod?

K tomuto tématu je potřeba citovat výroky dotazovaných, které zřetelně vyjadřují názor na věc:

„Před rozvodem jsem se snažila věci řešit, brečela jsem, stěhovala se s dětma k našim, ale prostě to nešlo – když přišel domů ožralej, tak jsem mu jí i natáhla. To už bylo v těch posledních měsících, kdy to gradovalo....“ (R1)

„Rozvod mi to ulehčilo, naopak mi to pomohlo, protože jsem viděla ten názor od odborníka a postaví to člověka na nějakou jistotu, ať je kladná nebo záporná. Samozřejmě se s tím musí každý poprat podle svýho. Tam jsou vlastně v podstatě rádcové, kteří ti nepřikážou, nezakážou. Takže je to dobrá věc. (R4). I další názor byl souhlasný: „Myslím, že by tam měli chodit lidé, kteří ten problém mají, neřeší třeba jen rozvod, ale mají nějaký problém.“ (R5)

Závěr: Všechny respondentky se shodly na tom, že návštěva poradny byla v každém případě přínosem. V situaci, ve které se před rozvodem nacházely se přestaly orientovat, ztrácely sebevědomí. Ač jejich protějšky buď neudělaly změnu, nebo se i urazily, když jim byla sdělena pravda, rozvod ustály, neboť věděly, že se mají kam s problémy obrátit. Důležité pro ně byly i rady spojené se samotným průběhem rozvodu.

Shrnutí

V institucích, které poskytují služby sociálního poradenství, se odborníci, kteří zde pracují, snaží klientům, kteří se k nim obrací při řešení rozvodu, poskytnout informace v širokém okruhu témat souvisejících se změnou rodinného statutu. Pomohou zodpovědět otázky týkající se rozvodu, řešení bydlení a výživného u dětí, snaží se nahlížet nezávisle na vztahový problém a přinášet doporučení.

5 Diskuse

Ve své diplomové práci jsem se zabývala otázkou sociálního poradenství v rodině při rozvodu. Vedla mě k tomu skutečnost, že počet rozvodů je v posledních letech alarmující a tak jsem zjišťovala, zda je v této situaci využíváno služeb sociálního poradenství. V rámci této diskuse jsem se zaměřila v jedné části na rozvod a ve druhé na sociální poradenství, neboť na obě tyto oblasti je, dle mého názoru, potřeba nahlížet samostatně, protože pak je možno v nich nalézt souvislost při řešení rozvodové otázky.

Rozvod

Rozvod se dnes stává každodenní záležitostí a nikoho neudivuje, jak to bylo v případě generace našich rodičů či prarodičů, kdy bylo považován za téměř společensky nepřijatelnou věc. Lze to potvrdit i z příslušné literatury, kdy například Dvořáková Závodská (2002) píše, že s institucí rozvodu má osobní zkušenosti stále větší procento manželských párů. Tato skutečnost je podložena i statisticky, jak vyplývá z dostupných informací ČSÚ (2015). Počet rozvodů se během padesáti let zdvojnásobil, od roku 2001 u 45 – 50% manželství dochází k ukončení svazku. Kmoch (2008) píše, že naše společnost se k ukončení manželského svazku staví tolerantně a proto se dnes již nikdo nepodivuje nad skutečností, když se dozví, že se někdo z okolí či z rodiny rozvádí. Z rozhovorů s respondenty to také vyplynulo. I když docházelo ke snahám manželský svazek uchovat, hlavně kvůli dětem, nakonec k rozvodu došlo. O faktu, že to nebylo unáhlené rozhodnutí, svědčí skutečnost, že všechny tyto vztahy trvaly v průměru 14 let a před konečným rozhodnutím se snažili partneři situaci řešit.

Příčin, proč k rozchodu dochází, je několik. Statisticky je obecně jako důvod pro ukončení svazku uváděna rozdílnost povah, názorů a zájmů. Do této všeobecné skupiny bychom mohli řadit problémy s komunikací mezi partnery a i změnu povahy, k čemuž dle mého zjištění došlo u tří z pěti sledovaných párů. V případě konkretizované příčiny rozvodu, jak se z informací ČSÚ (2015) dozvídáme, je na předním místě

alkoholismus a nevěra - tento důvod rozvodu byl pak uváděn u zbývajících dvou manželství tohoto výzkumu.

Matoušek (2013) píše, že v rodinách, kde vládne spokojenost a stabilita, si partneři uvědomují, že vztah je udržovaný a získaný někdy i za cenu vlastních potlačovaných sklonnů a přání. Pakliže nastane, jak vyplynulo z provedeného výzkumu, neschopnost podřizovat se společnému cíli, tj. mít přinejmenším zájem o spokojenou rodinu, vztah krachuje a partneři se rozchází. Tuto skutečnost potvrzují i Holá a Westpahlová (2014), které dále uvádí, že manželství je dnes založeno také na citu a emocionální komunikaci partnerů, aby vydrželo. Právě tento nedostatek „domluvit se“ byl jedním z palčivých momentů vztahů a potvrdili to také dotazovaní při uskutečněných rozhovorech. Domnívám se, že vzájemná komunikace mezi partnery je skutečně důležitá, neboť po letech, kdy postupně vyprchává zamilovanost a vztah nabývá podoby přátelství, je při neschopnosti komunikovat krach manželství předvídatelný.

Rodiny, které se dostanou do slepé uličky ve snaze najít řešení problému vztahu, a chtějí případně předejít rozvodu, mají možnost využít služeb sociálního poradenství, které je poskytováno dle zákona 108/2006 Sb., o sociálních službách, v platném znění. Zabývala jsem se otázkou, kde se tyto rodiny o uvedené službě dozvěděly. Ve všech případech si instituci našly samy. Zde se potvrdila skutečnost, že pokud chce někdo problém řešit, tak hledá a skutečně najde.

Sociální poradenství

Kde vyhledat pomoc při řešení rozvodu? A také zda je na straně rozvádějících se párů projevována snaha o této pomoci vůbec uvažovat vyplynulo z dotazníkového šetření v první fázi výzkumu, kdy ze 47 dotazovaných využilo služeb sociálního poradenství pouze 7, z nichž pět bylo ochotno poskytnout rozhovor na toto téma.

Jedná se pouze o necelou sedminu respondentů, kteří se snažili tímto způsobem svoji situaci řešit, což není vysoký počet a je otázkou, proč tomu tak je? Ačkoli se v této práci důvodem pro nezájím o tyto služby nezabývám, z různých zdrojů zjišťuji, a také s tímto názorem souhlasím, že velký podíl na tom má hlavně neochota ze strany mužů,

než žen – neboť u nich převažuje názor, že nejsou „blázní“, kteří by se potřebovali svěřovat. Vyplývá to i z výpovědí respondentek, neboť v některých případech musely svůj protějšek přesvědčovat o smyslu této služby. Panuje také názor, a i tento jsem zachytila při rozhovoru, že ženy jsou od přírody komunikativnější, vstřícnější a muž je ten, který problém nevidí. I Matoušek (2005) píše, že donutit nezávislejšího z partnerů ke spolupráci je obtížné. Je tedy dle mého názoru stěžejní více o této problematice mluvit a zmiňovat i pomocné služby, aby se více dostalo do podvědomí lidí, a hlavně mužské pohlaví postupně přesvědčovat, že se nejedná o nic, za co by se měla mužská část populace stydět. Domnívám se, že je to „běh na dlouhou trať“ a kromě neochoty svěřovat se také silně souvisí s egem mužů.

Pakliže je pomoc vyhledána, tak z provedeného výzkumu jednoznačně vyplynulo, že nejvíce využívanými institucemi jsou manželské poradny. To potvrzuje i Novosad (2009), který uvádí, že nejdostupnějšími institucemi, které nabízí poradenství při rozvodu, jsou poradny pro manželství, rodinu a mezilidské vztahy. Tyto poradny, poskytující základní a odborné poradenství, pracují s manželstvím ohroženým rozvodem a v případě, že k rozvodu dojde, tak se snaží klientům pomoc při uplatňování práv a oprávněných zájmů tak, jak je uvedeno v zákoně 108/2006 Sb., o sociálních službách, v platném znění. Odborná pomoc v těchto poradnách poskytovaná, jak píše Matoušek (2003), se zaměřuje na pomoc konkrétní a snaží se nalézt praktické řešení obtížné sociální situace člověka.

Jak jsem výše zmínila, tak některé rodiny se snaží využít pomoci nezávislých odborníků. Z analýzy hloubkových rozhovorů, provedených ve druhé fázi výzkumu, to také vyplynulo. Na radu odborníků spoléhá většina lidí, kteří zde vidí „berličku“ jak pokračovat dál. Shodné názory respondentů, kteří v této pomoci za důležité považují skutečnost, že zde naleznou člověka, který je nezná, je nezávislý, nebude upřednostňovat jednoho či druhého z partnerů a přitom přinese do problému objektivní názor, je silnou stránkou poradenské činnosti. S tímto tvrzením pak koresponduje i příslušná literatura, jak uvádí například Matoušek (2005), který píše, že pomáhající pracovník je viděn jako spojenec nadějný, protože disponuje jistou profesionalitou, ale zároveň musí dodržet zásadu, aby vůči oběma partnerům zaujal neutrální postoj.

Při prováděných rozhovorech jsem se zaměřila na skutečnost, zda došlo v těchto zařízeních k lepší komunikaci ohledně další výchovy dětí. Výchova dětí po rozvodu je nezanedbatelnou věcí. Ač se v poradnách partneři dozvěděli, jaké jsou možnosti další výchovy dětí, tak skutečnost, jaká byla snaha otců, se projevila s odstupem let. I když z výsledků vyplynulo, že bývalí manželé se domluvili, jakým způsobem budou děti otce navštěvovat (ve všech případech zůstaly děti po rozvodu v péči matky), tak i přes domluvu docházelo v některých rodinách k návštěvě otce sporadicky – roli zde hrál alkohol i ješitnost mužů, kteří se neztotožňují s tím, že by si o děti „měli říkat“, pokud nemají jasně schválenou dohodu pravidelných návštěv. A bohužel sdílím stejně jako respondentky názor, že s odstupem let zájem ze strany otců oslabuje. Nelze však tvrdit, že se takto chovají všichni otcové.

Dle mého názoru je vždy důležité myslet na to, abychom děti zbytečně nestresovali a při rozvodu je co nejméně zatahovali do problémů dospělých a také je nenutili k něčemu, co nechtějí. Důležité je si uvědomit, že dítě není hračka, kterou si můžeme pohazovat sem tam. Tuto skutečnost si někteří rodiče uvědomují a o děti se „neperou“. Pokud dojde mezi rodiči k rozumné dohodě, a toto mi také výzkum u některých rodin potvrdil, tak děti ví, že mají domov u otce i matky. S tímto koresponduje i odborná literatura. Děti, jak Colorosová (2008) uvádí, jsou zvyklé na určitou stabilitu domova a v situaci rozvodu jsou vtaženy do problému. Matějček a Dytrych (1992) také upozorňují, že ač se dítě přímo nehroučí a nedělá scény, tak to neznamená, že rozvodem netrpí a potažmo i dalším setkáváním se s rodičem, který je nemá ve své péči.

Dalším důležitým momentem tohoto výzkumu bylo řešení financí po rozvodu. Jednalo se hlavně o to zjistit, zda náhled pracovníka poradny přispěl k akceptovatelné domluvě ohledně výživného a jaká byla pak skutečnost.

Finance hrají v životě lidí velkou roli. V případě rozvádějících se rodin je to jeden z palčivých momentů změny sociálního statutu. Uvědomíme-li si, že jednou ze základních funkcí podle Dunovského (2006) či Matouška a Pazlarové (2010) je funkce ekonomicko-zabezpečovací, tak je potřeba se na tuto problematiku zaměřit důkladněji. Pracovníci poraden se snaží na celou věc nahlížet objektivně a informovat o možnostech, které obě strany mají. Určit ale přijatelnou výši výživného bývá problém

v případě, že se partneři nejsou schopni rozumně dohodnout. Obě strany bývají přesvědčeny o své pravdě. Otcové se cítí „vydírání“, matky pak „ošizené“. S tímto názorem se ve svém okolí setkávám často, a potvrdil mi to i provedený výzkum, že je spíše na straně matek-samoživitelek větší míra zodpovědnosti a nutnosti řešení financí. Pokud je rozhodováno o výši výživného soudy, většinou určená částka neodpovídá skutečným potřebám dětí a je na matkách, aby se postaraly. I odborná literatura se tímto tématem zabývá, například Maříková, Křížková, Vohlídalová (2012) potvrzují, že po rozvodu jsou ženy nuceny se přizpůsobit jednopříjmovému modelu a na jejich bedrech spočine převážná část finančních výdajů. S tímto názorem se v jistém smyslu ztotožňují i Holá a Westphalová (2014), kdy uvádí, že rapidní pokles životní úrovně náleží k negativním důsledkům rozvodu. Není proto výjimka, když mají matky ke svému zaměstnání ještě brigádu, což jsem se několikrát přesvědčila, a dle mého názoru je to nespravedlivé a chyba je na straně nastaveného systému.

Vždy je dobré, když se rodiče dohodnou předem, jakým způsobem se budou podílet na financování potřeb dětí. Někdy se „poštěstí“ a exmanžel hradí další výdaje i nad rámec svých povinností, což jsem si ověřila i z příslušných rozhovorů.

Ovšem k dohodě ale často nedochází, v budoucnu je otázka peněz pro potřeby dětí řešena často soudně, což s sebou přináší další vztahové problémy mezi expartnery a žalovaným a dětmi. Pracovníci poraden své klienty upozorňují, jaké problémy ohledně financí mohou v budoucnu nastat, na co se připravit. Týká se to zejména výdajů spojených s financováním dětí na školách, které nejsou, obzvláště na vyšších stupních vzdělání, malé. Ač zejména otcové „chápu“, skutečnost je v budoucnu většinou jiná. Potvrdil mi to i provedený výzkum, kdy se s touto realitou setkala větší část dotazovaných.

Ač toto není hlavní téma této práce – zabývat se otázkou výživného určeného soudy – tak poslední dobou na toto téma a změnu systému proběhlo v médiích několik debat. Domnívám se, že je to správné udělat změnu, neboť je potřeba si uvědomit, že se jedná také o uspokojivou životní úroveň společných potomků a i starostlivých matek.

Také jsem se zabývala otázkou, zda se objevila témata, která nešla ani po konzultaci změnit, najít řešení či zjednodušit. Toto souvisí s výše uvedeným, týkala

se hlavně výživného a návštěvy dětí u otců. Myslím si, že je smutné, když otec neprojevuje o dítě následně zájem a ani se nesnaží ulehčit, nikoli nadhodnocenou, finanční stránku potřeb dětí.

Dále mě v provedeném výzkumu zajímalo, co si respondenti odnesli z konzultace v poradně? Z výsledků jednoznačně vyplynulo důležité zjištění, že poradny neposkytují pouze rady v oblasti mezilidských vztahů a jejich řešení. Pokud je tématem této práce rozvod, tak v této oblasti tyto instituce svým klientům sdělí i důležité informace: co rozvod obnáší, jak postupovat, jak je to s výživným či možností péče o děti po rozvodu a mnohé další.

Tato pomoc je navíc poskytována odborníkem. A co je důležité, je skutečnost, že pracovníci těchto zařízení jsou odborně vzdělaní, nezávislí a také empatictí, neboť tato vlastnost je pro výkon tohoto povolání v popředí důležitosti. V podstatě to potvrdili i všichni dotazovaní a také literární zdroj, kdy autorka Chloupková (2013) popisuje dobrého poradce, který má splňovat určité vlastnosti: má pozitivní vztah ke klientům, dochází ke kongruenci, je upřímný a empatický. Tento názor s názorem respondentů i teoretickým náhledem autora sdílím také.

Pokud jsem se také zabývala otázkou, zda jsou tyto služby po vlastní zkušenosti respondentů přínosné, či situaci v rozvodu ulehčily a zda návštěva v těchto zařízeních zkomplikovala rozvod, tak jsem z provedeného výzkumu našla jednoznačnou odpověď. Ve všech případech napomohlo rozvodovou situaci lépe zvládnout, získat objektivní pohled na věc, odbornou radu a rozvod, ke kterému ve všech případech nakonec došlo, to určitě nezkomplikovalo. A to je, dle mého názoru, silný argument pro smysl těchto poraden.

Cílem práce bylo zjistit, zda sociální poradenství rodiny v rozvodovém řízení využívají a s jakým výsledkem. K tomuto zjištění byly stanoveny tři výzkumné otázky:

První výzkumná otázka zněla: *Z jakého zdroje jsou rodiny informovány o možnosti využití sociálního poradenství?*

Z výsledků výzkumu vyplynulo, že tyto rodiny měly zájem a samy si našly možnost, jak získat nezávislé informace týkající se jejich problému, který potřebovaly vyřešit. Ve všech případech rodiny navštívily poradny pro manželství, rodinu a mezilidské vztahy.

Druhá výzkumná otázka zněla: *Jakým způsobem pomáhá využití sociálního poradenství řešení životní situace rozvádějícím se rodinám?*

Na základě výsledků je zřejmé, že největší pomoc sociálního poradenství je v tom, že v zařízeních poskytující služby sociálního poradenství pracuje nezaujatý pracovník - odborník, který má na své klienty čas, dá každému prostor pro sdělení svého názoru a zaujme k problému objektivní postoj.

Třetí výzkumná otázka zněla: *Co přináší rodinám využití sociálního poradenství?*

Z provedeného výzkumu vyplynulo, že pro rodiny je největším přínosem získání informací. V poradně jsou jim zodpovězeny základní otázky ohledně výživného, bydlení, informace o rozvodu a výchově dětí po rozvodu. Samotnou a nezanedbatelnou kapitolou pak je řešení vztahových problémů.

6 Závěr

Rozvod je bolestivou záležitostí, která zasahuje do života lidí a ovlivňuje tak jejich další život. Některé rodiny se snaží hledat při řešení své situace pomoc a tu jim můžou objasnit také služby sociálního poradenství, poskytované podle zákona 108/2006 Sb., o sociálních službách, v platném znění. Poskytují názor odborníka, mohou pomoci získat informace, které vedou k vyřešení nepříznivé sociální situace, poskytují psychologický náhled pro objasnění třecích ploch. Služby jsou poskytovány bezplatně a pro jejich uplatnění musí být instituce, která je nabízí, registrovaným poskytovatelem těchto služeb.

Potenciál poraden je limitován tím, že značná část rozvádějících se rodin nevyhledá z nejrůznějších důvodů jejich pomoc. To jednoznačně vyplynulo z dotazníkového šetření, kdy 40 ze 47 dotazovaných z výzkumného souboru S1 poradnu nevyhledalo.

V případě respondentů, kteří si poradenskou instituci vyhledali, či jim byla doporučena, a také byli ochotni poskytnout na toto téma rozhovor, vyšlo najevo, že služby sociálního poradenství mají smysl.

Nicméně vždy záleží na přístupu jednotlivce, neboť se ani v jednom případě vztah zachránit nepodařilo, protože nedošlo k požadovaným změnám, většinou ze strany partnerů. Ale i přes tuto skutečnost se všichni dotazovaní respondenti, kteří byli ve výběrovém souboru S2, shodli na tom, že ač k rozvodu došlo, přesto nelitují návštěvy těchto zařízení. Informace, které zde získali, jim alespoň poskytly nezávislý pohled odborníků a našli zde praktickou pomoc při uplatňování zájmů svých i jejich dětí. Bez tohoto přístupu a pomoci by rozvod byl daleko složitější.

Cílem této práce bylo zjistit, zda rodiny v rozvodovém řízení využívají k řešení své situace také sociální poradenství a s jakým výsledkem. Na první část otázky je jednoznačná odpověď, že z větší části, bohužel, tato pomoc vyhledávána není. Oproti tomu výsledek po využití je jednoznačný – všichni respondenti se shodli na tom, že jim návštěvy v poradnách přinesly nový pohled na problém, našli zde pomoc a tyto služby by doporučili každému, kdo se dostane do podobné situace.

Zastávám názor, že pokud se v řešení jakékoli situace v životě dostaneme do slepé uličky, a je v našem zájmu nalézt východisko, tak je potřeba hledat možnosti, kde získat radu. Výsledek nemusí být vždy uspokojivý, ale přinejmenším víme, že jsme se snažili. A tak to také vyplynulo z uskutečněných rozhovorů – nepodařilo se rozvodu zabránit, ale rozhodně jej využití sociálního poradenství ulehčilo.

Začít více využívat služby sociálního poradenství při rozvodu je otázkou dalších let, neboť je potřeba, aby se tato možnost dostala do podvědomí lidí. Diplomová práce měla alespoň zlomkem výpovědí respondentů, kteří těchto služeb využili a shodli se na jejím významu, přispět ke smyslu této služby.

7 Seznam informačních zdrojů

1. COLOROSOVÁ, Barbora, 2008. *Krizové situace v rodině*. 1. vydání. Praha: Ikar. ISBN 978-80-249-1027-7.
2. ČESKO. Úmluva o právech dítěte č. 104 ze dne 6. února 1991.
3. ČESKO. Zákon č. 89 ze dne 3. února 2012 nový občanský zákoník.
4. ČESKO. Zákon č. 292 ze dne 12. září 2013 o zvláštních řízeních soudních.
5. ČESKO. Zákon č. 94 ze dne 1. dubna 1964 o rodině.
6. ČESKO. Zákon č. 359 ze dne 1. dubna 2000 o sociálně-právní ochraně dětí.
7. ČESKO. Zákon č. 2 ze dne 16. prosince 1992 Listina základních práv a svobod
8. ČESKO. Zákon č. 108 ze dne 1. ledna 2007 o sociálních službách.
9. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Czso.cz* [online] 2015 [cit. 2015-03-03]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/rozvodovost>.
10. DVOŘÁK, Tomáš. Rozvod manželství v novém občanském zákoníku. *Muj-pravnik.cz* [online] 21. dubna 2014 [cit. 2015-01-03]. Dostupné z: <http://muj-pravnik.cz/rozvod-v-novem-obcanskem-zakoniku/>.
11. DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, Jana, a kol., 2002. *Manželství a rozvody*. 1. vydání. Praha: LINDE. ISBN 80-86131-34-4.
12. DUNOVSKÝ, Jiří, 1996. *Dítě a poruchy rodiny*. 1. vydání. Praha: Avicentrum. ISBN 08-040-86.
13. Etický kodex sociálních pracovníků. *Sociální revue* [online] 1. 1. 1995 [cit. 2015-01-03]. Dostupné z: <http://socialnirevue.cz/item/eticky-kodex-socialnich-pracovniku-ceske-republiky>.
14. GIDDENS, Anthony, 1999. *Sociologie*. 1. vydání. Praha: Argo. ISBN 80-7203-124-4.
15. GOODY, Jack, 2006. *Proměny rodiny v evropské historii*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. ISBN 80-7106-396-7.
16. HAMPLOVÁ, Dana a kol., 2014. *Rodina a zdraví*. 1. vydání. Praha: SLON. ISBN 978-80-7419-169-5.

17. HENDL, Jan, 2005. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. 1. vydání. Praha: Portál. ISBN 80-7367-040-2.
18. HOLÁ Lenka a Lenka WESTPHALOVÁ, 2014. Rodinná mediace v České republice a možnosti jejího uplatnění v sociální práci. *Fórum sociální politiky*. Roč. 8, č. 1, s. 20-21. ISSN 1802-5854.
19. CHLOUPKOVÁ, Soňa, 2013. *Jednání se zájemcem o službu sociální péče od A do Z*. 1. vydání. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4678.
20. KLABOUCH, Jiří, 1962. *Manželství a rodina v minulosti*. 1. vydání. Praha: Orbis, ISBN neuvedeno.
21. KREBS, Vojtěch, a kol., 2010. *Sociální politika*. 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR. ISBN 978-80-7357-585-4.
22. LOVASOVÁ, Lenka, 2005. Rodinné vztahy. *In: Sborník studií – děti a jejich problémy*. Praha: Sdružení Linka bezpečí. ISBN neuvedeno.
23. MAŘÍKOVÁ, Hana, Alena KŘÍŽKOVÁ a Marta VOHLÍDALOVÁ, 2012. *Živitelé a živitelky: reflexe (a) praxe*. 1. vydání. Praha: SLON. ISBN 978-80-7419-100-8.
24. MATĚJČEK, Zdeněk, 1994. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. 1. vydání. Praha: Portál. ISBN 80-85282-83-6.
25. MATĚJČEK, Zdeněk, 2005. *Výbor z díla*. 1. vydání. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-1056-6.
26. MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH, 1992. *Přestali jste býti manželi, ale zůstáváte rodiči*. 1. vydání. Praha: H&H. ISBN 80-85467-53-4.
27. MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH, 2002. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. 1. vydání. Praha: Grada. ISBN 80-247-0332-7.
28. MATOUŠEK, Oldřich, a kol., 2013. *Encyklopedie sociální práce*. 1. vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-03667.
29. MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ, 2010. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánované péče*. 1. vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-739-8.
30. MATOUŠEK, Oldřich, 1997. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2. vydání. Praha: SLON. ISBN 80-85850-24-9.

31. MATOUŠEK, Oldřich, 2014. Rodičovství po rozvodu a možnosti jeho hodnocení. *Právo a rodina*. Roč. 16, č. 7, s. 9-13. ISSN 1212-866X.
32. MATOUŠEK, Oldřich a kol., 2003 *Metody a řízení sociální práce*. 1. vydání. Praha: Portál. ISBN 80-7178-548-2.
33. MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ, 2005. *Sociální práce v praxi*. 1. vydání. Praha: Portál. ISBN 80-7367-002-X.
34. MATOUŠEK, Oldřich a kol., 2007. *Sociální služby*. 1. vydání. Praha: Portál. ISBN 987-80-7367-310-9.
35. McDOLAND, Peter. Do the married really live longer? *ABC Health & Wellbeing* [online] 3. září 2008 [cit. 2015-02-22]. Dostupné z: <http://www.abc.net.au/health/talkinghealth/factbuster/stories/2008/09/03/2354566.htm>.
36. MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ ČR, 2012. *Sociálně-právní ochrana dětí v případech rozvodových a rozchodových konfliktů*. 1. vydání. Praha: MPSV. ISBN 978-80-7421-048-8.
37. MLČOCH, Zbyněk. Nejčastější příčiny a důvody rozvodu manželství. *zbynekmlcoch.cz* [online] 8. září 2008 [cit. 2015-02-22]. Dostupné z: <http://www.zbynekmlcoch.cz/informace/vztahy/rozchod-rozvod-vyživne/nejcastejsi-priciny-a-duvody-rozvodu-manzelstvi-statistiky-rozvodovosti-v-cr>.
38. MOŽNÝ, Ivo, 2006. *Rodina a společnost*. 1. vydání. Praha: SLON. ISBN 80-86429-58-X.
39. NOVÁK, Tomáš, 2012. *Péče o dítě po rozvodu a jeho úskalí*. 1. vydání. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4110-9.
40. NOVÁK, Tomáš a Bohumila PRŮCHOVÁ, 2007. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. 1. vydání. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1449-3.
41. NOVOSAD, Libor, 2009. *Poradenství pro osoby se zdravotním a sociálním znevýhodněním*. 1. vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-509-7.
42. PLAŇAVA, Ivo, 2000. *Manželsví a rodiny*. 1. vydání. Brno: DOPLNĚK. ISBN 80-7239-039-2.

43. REICHEL, Jiří, 2008. *Kapitoly systematické sociologie*. 2. vydání. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2594-9.
44. PRŮCHA, Jan a Jaroslav VETEŠKA, 2012. *Andragogický slovník*. 1. vydání. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3060-1.
45. RUDOLPH, Jürgen, 2010. *Du bist mein Kind. Die Cochemer Praxis – Wege zu einem menschlicheren Familienrecht*. 1. vydání. Berlin: Schwarzkopf & Schwarzkopf. ISBN 978-3-89602-784-9.
46. SATIROVÁ, Virginie, 1994. *Kniha o rodině*. 1. vydání. Praha: Práh. ISBN 80-901325-0-2.
47. SINGLY, de, François, 1994. *Sociologie současné rodiny*. 1. vydání. Praha: Portál. ISBN 80-86429-58-X.
48. SMITH, Heather. *Children, Feelings and Divorce, 1999*. 1. vydání. Michigan: Free Association. ISBN 978-18-534343-41.
49. SURYNEK, Alois, Růžena KOMÁRKOVÁ a Eva KAŠPAROVÁ, 2001. *Základy sociologického výzkumu*. 1. vydání. Praha: Management Press. ISBN 80-7261-038-4.
50. SVEJKOVSKÝ, Jaroslav, a kol, 2012. *Nový občanský zákoník. Srovnání nové a současné úpravy občanského práva*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck. ISBN 978-80-7400-423-0.
51. ŠŤASTNÁ, Anna, 2009. *Neúplné rodiny v České republice a ve vybraných evropských zemích*. 1. vydání. Praha: VÚPSV. ISBN 978-80-7416-038-7.
52. ŠULOVÁ, Šárka, 2006. Rodina funkční a dysfunkční. *Právo a rodina*. Roč. 8, č. 1, s. 8-12. ISSN 1212-866X.
53. VANÍČKOVÁ, Eva. Deklarace práv dítěte. *Informační centrum vlády* [online] 10. listopadu 2009 [cit. 2015-01-02]. Dostupné z: <http://icv.vlada.cz/cz/tema/deklarace-prav-ditete-63749/tmplid-560>.
54. WARSHAK, A. Richard, 2010. *Divorce poison*. 3. vydání. New York: HarperCollins Publisher, Inc. ISBN 978-0-06-186326-4.

Přílohy

Příloha č. 1

Dotazník – uzavřené otázky

1. Navštívili jsme v době řešení rozvodu nějakou instituci nabízející sociální poradenství – státní, občanskou, právní či jinou poradnu, abyste se informovali o možném řešení vaší rodinné situace? Pokud ne, pokračujte otázkou číslo 6.

ANO/NE

2. Byli jste touto poradnou informováni o možnosti využití sociálního poradenství v některém zařízení?

ANO/NE

3. Pokud ano, využili jste služeb sociálního poradenství?

ANO/NE

4. V případě využití služeb sociálního poradenství pomohly vám zde získané informace k řešení vaší situace?

ANO/NE

5. Pokud jste využili tuto možnost, doporučili byste využití služeb sociálního poradenství svým známým, kdyby se dostali do stejné situace jako vy?

ANO/NE

6. V případě, že byste řešili rozvod nyní, a jste již informováni o tom, co sociální poradenství nabízí, využili byste těchto služeb?

ANO/NE

7. Pokud jste nevyužili sociálního poradenství a nyní již víte, jakou situaci jste řešili a je zde možnost využít tyto služby, doporučili byste využití sociálního poradenství svým známým, kdyby se dostali do stejné situace jako vy?

ANO/NE

Příloha č. 2

Okruh otázek a témat k hloubkovému rozhovoru

1. Nezletilé děti a jejich zastupování před soudem opatrovníkem – pracovníkem orgánu sociálně právní ochrany dětí – byli jste těmito pracovníky upozorňováni na využití služeb sociálního poradenství, případně jaká instituce vám byla doporučena?
2. Došlo po konzultaci v zařízení nabízející sociální poradenství mezi vámi k lepší komunikaci ohledně další výchovy dětí?
3. Řešení financí po rozvodu – týkající se potřeb dětí – přispěl náhled pracovníka poradny k akceptovatelné domluvě ohledně výživného?
4. Kolikrát jste navštívili před soudem o rozvodu instituci poskytující sociální poradenství?
5. Co jste si odnesli z konzultace?
6. Objevila se témata, která nešla ani po konzultaci v instituci poskytující sociální poradenství, změnit, najít řešení, zjednodušit – případně jaká?
7. Dozvěděli jste se naopak o nových možnostech řešení vaší situace, případně jakých?
8. Chápete služby sociálního poradenství po vaší vlastní zkušenosti jako přínosné?
9. Ulehčila vám, alespoň částečně, tato služba řešení rozvodu, případně v čem?
10. Zkomplikovala vám návštěva tohoto zařízení váš rozvod?

Seznam tabulek a grafů

Seznam tabulek

- Tabulka č. 1 Celkový počet rozvodů a rozvodů s dětmi (aritmetický průměr vybraných let - v tisících)
- Tabulka č. 2 Příčina rozvodu na straně ženy v letech 1960-2013 (v tisících)
- Tabulka č. 3 Příčina rozvodu na straně muže v letech 1960-2013 (v tisících)
- Tabulka č. 4 Výsledky odpovědí respondentů s využitím sociálního poradenství při rozvodu
- Tabulka č. 5 Výsledky odpovědí respondentů bez využití sociálního poradenství při rozvodu
- Tabulka č. 6 Základní údaje o respondentovi R1
- Tabulka č. 7 Základní údaje o respondentovi R2
- Tabulka č. 8 Základní údaje o respondentovi R3
- Tabulka č. 9 Základní údaje o respondentovi R4
- Tabulka č. 10 Základní údaje o respondentovi R5

Seznam grafů

- Graf č. 1   Roční počet rozvodů v letech 1950 - 2013
- Graf č. 2   Úhrnná rozvodovost a průměrná délka trvání manželství při rozvodu
- Graf č. 3   Využití služeb sociální poradenství při rozvodu